

Odnos između stresa, internalizacije rodnih uloga i dobrobiti kod žena

Eskić, Tamara

Master's thesis / Diplomski rad

2015

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet u Rijeci**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:186:460381>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-14**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

Sveučilište u Rijeci
Filozofski fakultet
Diplomski studij psihologije

Tamara Eskić

ODNOS IZMEĐU STRESA, INTERNALIZACIJE RODNIH ULOGA I DOBROBITI

KOD ŽENA

Diplomski rad

Rijeka, 2015.

Sveučilište u Rijeci
Filozofski fakultet
Diplomski studij psihologije

Tamara Eskić

**ODNOS IZMEĐU STRESA, INTERNALIZACIJE RODNIH ULOGA I DOBROBITI
KOD ŽENA**

Diplomski rad

Mentorica

Doc. dr. sc. Barbara Kalebić Maglica

Rijeka, 2015.

SAŽETAK

Temeljem spola s kojim se osoba rodi, društvo i kultura kroz procese socijalizacije nameću određena očekivanja o ponašanjima i stavovima te osobe. Rodne uloge služe kako bi se taj mehanizam konceptualizirao. Naše društvo propisuje usvajanje tradicionalnih rodni uloga za koje je u nekim istraživanjima nađen negativan efekt na dobrobit žena. Stres zbog femininih rodni uloga je kognitivna reakcija žena na situacije koje prijete internaliziranim femininim standardima. Internaliziranje rodni uloga se odnosi na usvajanje društveno propisanih tradicionalnih rodni ponašanja i uloga. Cilj ovog istraživanja je ispitati odnos između stresa zbog femininih rodni uloga, internalizacije femininih rodni uloga i opće dobrobiti kod žena. U istraživanju je sudjelovalo 225 ispitanica prosječne dobi od 29.65 godina. Mjerni instrumenti korišteni u istraživanju bili su Skala stresa zbog feminine rodne uloge, Skala internalizacije femininih rodni uloga, Skala zadovoljstva životom, Skala pozitivnog i negativnog afekta te Upitnik općeg zdravlja-12. Dobiveni rezultati pokazuju da su stres zbog femininih rodni uloga i internalizacija femininih rodni uloga negativno povezani s općom dobrobiti. Internalizacija femininih rodni uloga pokazala se značajnim prediktorom dobrobiti i značajnim moderatorom u odnosu između dobrobiti i stresa zbog femininih rodni uloga kod žena. Efekt koji stres i internalizacija femininih rodni uloga imaju na dobrobit kod žena ukazuje na važnost ženskog iskustva i potrebu uključivanja stručnjaka u njihovo ispitivanje, analizu i primjenu u društvu. Ovakva istraživanja imaju svoju primjenu u feminističkoj kliničkoj psihologiji, provedbi preventivnog zdravstvenog i edukacijskog programa pa i u organizacijskoj psihologiji.

Ključne riječi: rodne uloge, stres zbog femininih rodni uloga, internalizacija femininih rodni uloga, opća dobrobit

ABSTRACT

The Relationship Between Stress, Gender Roles Internalization and Wellbeing among Women

Based on the sex with which a person is born, society and culture impose certain expectations about the behavior and attitudes of that person using the process of socialization. Gender roles are used to conceptualize this mechanism. Our society reinforces adoption of traditional gender roles, which are in some studies found to have a negative effect on the wellbeing of women. Feminine gender roles stress is a response to situations that threaten internalized feminine standards. Feminine gender roles internalization refers to adoption of socially prescribed traditional gender roles and behavior. The aim of this study was to investigate the relationship between feminine gender roles stress, internalization of feminine gender roles and general wellbeing of women. The study included 225 women with the average of 29.65 years. Instruments used for this purpose were Feminine gender roles stress scale, Gender roles socialisation scale, Satisfaction with life scale, Positive and negative affect scale and General health questionnaire-12. The results show that feminine gender roles stress and feminine gender roles internalization negatively correlate with general wellbeing. The internalization of feminine gender roles has proven to be a significant predictor of well-being and significant moderator of the relationship between well-being and feminine gender roles stress.

The effect which feminine gender role stress and internalization of feminine gender roles have on the wellbeing of women points to the importance of women's experience and the need to involve experts in their investigation, analysis and application in society. These models have their application in feminist clinical psychology, implementation of preventive health care and educational programs as well as in organizational psychology.

Keywords: *gender roles, feminine gender roles stress, internalization of feminine gender roles, wellbeing*

SADRŽAJ

1. UVOD	6
1.1. Rod i rodne uloge	6
1.1.1. Rodne uloge.....	7
1.2. Teorije rodnih uloga	7
1.2.1. Socijalni konstruktivizam.....	7
1.3. Rodne uloga kod žena	9
1.3.1. Binarnost rodnih uloga	9
1.3.2. Socio-ekonomski status.....	11
1.3.3. Izgled.....	11
1.3.4. Stereotipne rodne uloge.....	12
1.4. Interseksionalnost kao teorija rodnih uloga	13
1.5. Rodne uloge i plaćeni posao.....	14
1.6. Rodne uloge i kućanski poslovi	16
1.6.1. Skrb o drugima	17
1.7. Konflikt uloga	18
1.8. Stres zbog femininih rodnih uloga	19
1.9. Internalizacija femininih rodnih uloga	21
1.10. Rodne uloge i dobrobit	22
1.10.1. Hipoteza suženja i hipoteza proširenja.....	22
1.10.2. Dobrobit žena	23
1.10.3. Depresija kod žena	25
1.11. Cilj istraživanja	26
2. PROBLEMI RADA I HIPOTEZE	27
2.1. Hipoteze	27
3. METODA	28
3.1. Ispitanice	28
3.2. Instrumenti	29
3.2.1. Skala stresa zbog feminine rodne uloge	29
3.2.2. Skala internalizacije femininih rodnih uloga	31
3.2.3. Mjere psihološke dobrobiti.....	32
3.3. Postupak	33
4. REZULTATI	34
4.1. Pouzdanost skala i deskriptivne mjere	34
4.2. Efekti demografskih varijabli na stres zbog femininih rodnih uloga i internalizaciju femininih rodnih uloga	35
4.3. Povezanost između stresa zbog femininih rodnih uloga, internalizacije femininih rodnih uloga i mjera psihološke dobrobiti.....	36
4.4. Efekt demografskih varijabli na psihološku dobrobit	37
4.5. Efekt internalizacije femininih rodnih uloga na odnos stresa zbog femininih rodnih uloga i psihološke dobrobiti	38
5. RASPRAVA	46
5.1. Ograničenja istraživanja i implikacije za buduća istraživanja	58
6. ZAKLJUČAK	60
LITERATURA	61
PRILOZI	70

1. UVOD

1.1. Rod i rodne uloge

Psihologija roda nastala je ispreplitanjem triju istraživačkih struja; a) istraživanja usmjerena na rodni identitet kao dio ličnosti, b) istraživanja bihevioralnih spolnih razlika i c) istraživanja rodni uloga i proučavanje roda u društvenom kontekstu (Shields i Dicicco, 2011). Termin rod služi kako bi se razlikovali oni aspekti života kojima je podrijetlo prije društveno nego biološko pa se spol odnosi na biološke osobine, a rod na sociokulturne (Diamond, 2000). Odnos između kategorija spola i roda je odnos između toga da je pojedinac prepoznat po tome što mu pripada određena spolna kategorija i toga što „odgovara“ određenom kulturalnom konceptu ponašanja svojstvenom ženi ili muškarcu (West i Zimmerman, 2009). Stoga Lamont (2013) navodi kako je rod jedan od primarnih okvira koji ženama i muškarcima služi kako bi odredili tko su, kako da se ponašaju i što da očekuju od drugih ljudi. Sama činjenica da pojedinac pripada određenom biološkom spolu služi procesu kategorizacije, etiketiranja, atribuiranja i zaključivanja koji predstavljaju rod pojedinca (Pichevin i Hurtig, 2007) što dovodi do toga da se termini žena i muškarac koriste kako bi opisali cijeli katalog psiholoških i ponašajnih razlika (Diamond, 2000).

Ponavljanim izvođenjem društveno očekivanih rodni uloga stvara se rodni identitet, također socijalni konstrukt (Nagoshi, Brzuzy i Terrell, 2012). Pojedinci na temelju društvenih normi, procjena drugih ljudi i vlastitih predodžbi o rodu stvaraju rodni identitet (Johnson i Repta, 2012). Koliko je on važan ukazuje teza Diamonda (2000) da rod dolazi prije spola. Takvu tvrdnju autor potkrepljuje rezultatima istraživanja provedenih na transseksualnim osobama koje usvajaju određen rod koji je suprotan spolu za taj rod, što može dovesti do promjene biološkog spola osobe. Autor kao primjer navodi i osobe koje su rođene s obilježjima oba spola, ali su im osobine jednog od spolova uklonjene nakon čega su odrastajući usvojile transrodni identitet (rodna obilježja spola koji im je u djetinjstvu uklonjen). Rodni identiteti se često razvijaju u društvima gdje je velik pritisak na prihvaćanju „ispravnog“ i „odgovarajućeg“ roda s obzirom na pripadajući spol (Johnson i Repta, 2012).

1.1.1. Rodne uloge

Rodne uloge su kulturalno definirani setovi ponašanja svojstveni za pojedini rod (Gibbons, Hamby i Dennis, 1997). Rodne uloge konceptualiziraju očekivanja društva o ponašanjima pojedinca prema spolu s kojim se taj pojedinac rodio (Nagoshi i sur., 2012). Ideologija rodnih uloga odnosi se na vrijednosne sudove te uloge i osobine koje bi žene i muškarci trebali prisvajati (Gibbons i sur., 1997). Naše društvo propisuje i ohrabruje usvajanje tradicionalnih rodnih uloga jer su se one pokazale naizgled korisnima u uspješnom socijaliziranju i socijalnoj integraciji većine članova društva (Ickes, 1993).

1.2. Teorije rodnih uloga

Ickes (1993) navodi dvije najutjecajnije teorijske struje u proučavanju binarnih rodnih uloga: evolucijsku i kulturalnu. Autor dalje pojašnjava da je evolucijsko objašnjenje rodnih uloga usmjereno na nalaženje i objašnjavanje karakteristika i osobina koje su bile adaptivne i korisne za razvoj pojedinaca i društva. Kako pripadnici neke kulture prepoznaju adaptivnu vrijednost neke osobine dolazi do promjene kulturalnih uvjerenja i mehanizama da bi se ta adaptivna svojstva učvrstila (Ickes, 1993). S druge strane kulturalna perspektiva objašnjava rodne uloge kao proizvod kulturalnih vjerovanja, institucija i mehanizama, a naglasak je na različitoj socijalizaciji djevojčica i dječaka u rodne uloge koje je društvo propisalo (Ickes, 1993). Istraživanja proizašla iz ove perspektive naglašavaju negativne aspekte pridržavanja tradicionalnim rodnim ulogama. Socijalni konstruktivizam pripada kulturalno determinističkim teorijama.

1.2.1. Socijalni konstruktivizam

Socijalni konstruktivizam je relevantna teorija unutar postmodernističke psihologijske perspektive (Gergen, 1990). Prema ovoj teoriji pojedinci su aktivni sudionici u stvaranju značenja pripadajućeg im roda (Shea i sur., 2013). Risman (2014) koristi socijalno konstruktivističku teoriju kako bi objasnila tri nivoa funkcioniranja roda. Na prvom nivou pojedinac internalizira procese socijalizacije roda. Drugi je nivo interakcije gdje se pojedinci suočavaju s različitim kulturalnim očekivanjima, a treći je makro nivo društvenih institucija.

Socijalno konstruktivistička teorija pristupa rodu u određenom kontekstu (Shields i Diccico, 2011). Naglašava važnost subjektivnog iskustva pojedinca, tijekom procesuiranja misli i stvaranje značenja, što zapravo znači da žene u različitim društvima, situacijama i kulturama imaju različite potrebe i vrijednosti kojima konstruiraju različite setove femininih normi, standarda i ideala (Shea i sur., 2013). Rod je nešto što se prakticira/izvodi kroz manje ili veće socijalne interakcije (Shields i Diccico, 2011). Rod postoji u društvenoj razmjeni i interakcijama te se na njega može gledati u kontekstu značenja koje smo se složili pripisati određenoj vrsti transakcije između pojedinca i socijalnog konteksta (Bohan, 1993). Upravo se i rodne nejednakosti (utemeljene na spolnim obilježjima) stvaraju kroz socijalnu interakciju (Deutsch, 2007).

Konstruktivistička perspektiva shvaća rod kao proces često nazvan izvođenje roda (Shields i Diccico, 2011). Članak Westa i Zimmermana *Izvođenje roda* (1987; prema Deutsch, 2007) zaslužan je za promjenu paradigme roda jer postavlja hipotezu da rod nije nešto što mi jesmo nego nešto što radimo. Pojedinac izvode (*performiraju*) rod, a samim time na razne načine stvaraju i šire značenja o svojem doživljaju femininosti i maskuliniteta (Shea i sur., 2013). Pojedinac rod izvodi, a ne posjeduje (Bohan, 1993; Cosgrove, 2000). To je društveni konstrukt, naglasak se stavlja na otkrivanje kompleksnih i suptilnih načina na koje se rod stvara, a istraživačko pitanje se pomiče s „Koje su rodne razlike i kako možemo najpreciznije proučavati njih i njihove posljedice?“ na „Kako to da rod smatramo uvriježenim i kako to da su mehanizmi nastajanja roda nevidljivi?“ (Cosgrove, 2000). Prema socijalnom konstruktivizmu ne postoji jedna, jedinstvena socijalna realnost koja opisuje rod (Shea i sur., 2013). Konstruktivisti kažu da je ono što doživljavamo kao istinu samo jedan od konstrukta neodvojiv od konteksta u kojem je nastao (Bohan, 1993).

Bohan (1993) navodi da ponavljanjem iskustva i doživljaja koje skupljamo kroz rodno propisana ponašanja, počinjemo internalizirati rod kao neku našu osobinu i povezujemo ga sa spolom – činimo atribucijsku pogrešku. Time precjenjujemo ulogu osobnih, a umanjujemo ulogu situacijskih čimbenika koji oblikuju rodno ponašanje kod nas samih, ali i kod svih ostalih pripadnika društva. Dolazi do toga da socijalna konstrukcija roda koja sadrži dogovorene osobine za oba spola i vjerovanje da je rod intrapsihičke prirode vode naše ponašanje i procjenu ponašanja drugih (Bohan, 1993). Autorica dalje objašnjava da te atribucijske pogreške uzimamo kao stvarnost i ne uspijevamo sagledati njihovu društveno-povijesnu prirodu. Normativne predodžbe žena i muškaraca variraju kroz vrijeme, etničke grupe, društvene situacije i sl., ali ženstveno ponašanje žena i muževno ponašanje muškaraca su sveprisutni, a time i sistem rodne nejednakosti (Deutsch, 2007). Socijalno

konstruktivistički pristup kritizira tradicionalno samopoimanje kao konstrukt neovisan o povijesnom i društvenom kontekstu (Cosgrove, 2000).

1.3. Rodna uloga kod žena

Rod je vidljiv u svim društvenim odnosima i na svim institucionaliziranim nivoima što potiče njegovo daljnje održavanje i opstojanje, a rodne uloge utječu na svakodnevni život od jednostavnih izbora odjeće npr., do složenijih kao što je odabir zanimanja (Johnson i Repta, 2012). Ovisno o pripadnosti društvenim kategorijama žena ili muškaraca, pojedinci se susreću s brojnim očekivanjima (Diekman i Schneider, 2010). Patrijarhalna kultura kroz nametanje razlika temeljenih na biološkom spolu stvara binarni sustav u kojem je uloga muškaraca materijalno stvaranje, kreacija, a žena stvaranje potomstva, prokreacija (Van Ommen i Van Deventer, 2011). Niži društveni status i orijentiranost na zajednicu povezuje se sa ženskom rodnom ulogom, dok se viši društveni status i aktivnost povezuju s muškom rodnom ulogom (Diekman i Schneider, 2010). Gledajući društveni kontekst, moć je organizirana hijerarhijski gdje propisane feminine norme služe ograničavanju i oduzimanju moći ženama (Parent i Moradi, 2010), a model rodnih uloga često uključuje dominaciju muškog spola nad ženskim (Kazmierczak, 2010). Većina karakteristika koje se stereotipno odnose na žene, također se koriste kako bi se omalovažile neke druge potlačene manjine, kako bi se racionalizirala njihova inferiornost i opravdala podređenost (Oliver, 1991).

Ipak norma koja se u jednoj kulturi podrazumijeva femininom može se doživljavati kao maskulina u drugoj i obrnuto (Parent i Moradi, 2010). Društvena očekivanja su medijatori koji oblikuju rodne razlike (Eccles, 1987).

1.3.1. Binarnost rodnih uloga

Kada se dvije grupe uspoređuju, jedna nedvojbeno služi za usporedbu drugoj, a time se naglašavaju razlike među grupama i potvrđuju krute rodno binarne razlike (Shields i Diccico, 2011). Binarno poimanje rodnih uloga predstavlja problem jer nije reprezentativno za različitost koja postoji unutar populacije i doprinosi diskriminaciji pojedinaca koji se ne konformiraju propisanim rodnim ulogama (Johnson i Repta, 2012). Femininost je pojam suprotan maskulnosti koja se postavlja kao „zlatni standard“. U onim primjerima gdje

femininost nije dijametralno suprotna maskulinosti ona joj je uvijek podređena (Johnson i Repta, 2012). Gillespie (1993) navodi da u bilo kojem pogledu, kroz proces socijalizacije rodni uloga, žene usvajaju rigidne i pretjerane rodne standarde za funkcioniranje u vezi s drugim ljudima.

Ženske rodne uloge portretiraju žene kao socijalno vješte i dobre u kućanskim aktivnostima jer se očekuje da posjeduju karakteristike koje će ih osposobiti za izvođenje aktivnosti tipičnih za taj spol (Johannesesn-Schmidt i Eagly, 2002). Neke od osobina koje opisuju tradicionalnu žensku rodnu ulogu su blaga, u dobrom odnosu s drugima, pažljiva, brižljiva dok su muške rodne osobine preuzimanje kontrole, neovisnost, asertivnost, snaga, odlučnost (Ickes, 1993). Požrtvovnost i skrb za druge (Johnson i Repta, 2012) te bliskost i solidarnost vezuju se uz ženske rodne uloge, a moć i status uz muške (Ickes, 1993). Također, prema ženskoj rodnoj ulozi žena bi trebala bit plaha, pasivna, emocionalna, ovisna o drugima i posvećena svom fizičkom izgledu (Gillespie, 1990). Tipične ženske i muške karakteristike su zapravo različitosti povezane sa superiornom i inferiornom pozicijom u društvu, a stereotipne ženske karakteristike se mogu opravdano pripisati bilo kojoj grupi u društvu koja ima nizak status i nizak utjecaj (nisku moć) (Siderits, Johannsen i Fadden, 1985).

Lamont (2013) je provela istraživanje o rodni ponašanjima i rodni ulogama tijekom procesa udvaranja. Dobiveni rezultati ukazuju da i dalje postoje određena rodna ponašanja za žene i muškarce koja se temelje na modelu dominantnog muškarca koji priskrbuje za život i pasivne žene, ovisne o muškarcu. Od muškaraca se očekuje da započnu komunikaciju i zavođenje te da su aktivni u udvaranju, održavanju veze i njenih faza (prekid, zaruke, brak i sl.), a suprotno tome, žena bi trebala odgovarati reaktivni ponašanjima i uzvraćanjem tjelesnih kontakata (Lamont, 2013). Ovakvi rezultati se nadovezuju na istraživanje Morgan, (1987) koja navodi da se s tradicionalnom ulogom žena i majki povezuju neasertivnost i responsivnost u smislu podrške drugima, brige i njegovanja.

Iako je često zanemarena, ženska se agresivnost može sagledati kao sposobnost žena da primjenjuju kontrolu i moć (Day, Gugh i McFadden, 2003). Muškarci su fizički agresivniji od žena, ali spolne razlike u agresivnosti se smanjuju u uvjetima kada je ženama dozvoljeno ili opravdano izražavanje agresivnosti (Siderits i sur., 1985). Stoga Day i sur. (2003) upozoravaju da bi ženu trebalo dekonstruirati kao „prirodno“ („pri“-„rodno“) neagresivnu.

1.3.2. Socio-ekonomski status

Kulturalne norme i stereotipi diktiraju niži društveni status žena, ali se čak i u društvenim interakcijama gdje se rod ne smatra relevantnim žene češće podvrgavaju oštrijim kritikama i očekivanjima nego muškarce (Riegle-Crumb i Humphries, 2012). Rezultati istraživanja kojeg su provele Power, Cole i Fredrickson (2011) ukazuju da žene nižeg socio-ekonomskog statusa imaju dominantno izražene feminine kvalitete kao dio svog identiteta te da su općenito osobe nižeg SES-a društveno kažnjavane i cenzurirane kada izražavaju negativne emocije ili uloge koje nisu u skladu s pripadajućim tradicionalnim ulogama. Autorice kao jedno od obrazloženja navode da osobe koje su višeg SES-a sankcioniraju takvo ponašanje jer ih navodi na zaključak da su ljudi s manjim primanjima u nezasluženom položaju, a to bi dovelo u pitanje njihov status. Pogotovo su ženama koje izražavaju netradicionalne maskuline karakteristike (iskazivanje ljutnje i nezadovoljstva, ratobornost i sl.) uskraćene pomoć i usluge koje bi inače dobivale te je stoga kod žena nižeg SES-a pridržavanje femininim rodnim ulogama posebno nagrađivano i izraženo (Power i sur., 2011). Autorice također primjećuju da je feminiziranje siromaštva (*feminization of poverty*) metoda kojom se ženama obeshrabruje da iskazuju ljutnju kako se ne bi politički mobilizirale. Sukladno tome, rezultati istraživanja koje je provela Wang (2002) pokazuju da se žene manje povezuju sa svojom rodnom ulogom kada se zamišljaju u ulozi vođe nego kada se zamišljaju kao kućanice. Također, kada se zamišljaju kao vođe poprimaju više maskulinih obilježja i veću aspiraciju za vodstvom. Kada se nađu na nekom visokom položaju, npr. rukovoditeljskom mjestu, žene će se manje poistovjećivati sa svojom ženskom rodnom ulogom jer ih ona povezuje s niskim statusom za razliku od muške rodne uloge koja im omogućuje zadržavanje položaja. U tom slučaju ženska rodna uloga nije primjerena za društvenu ulogu vođe i dolazi do promjene u ponašanju (Gillespie, 1990; Wang, 2002).

1.3.3. Izgled

Ideal ženske ljepote kojeg propisuje društveno kulturalno ozračje i koji je propagiran u medijima nije ostvariv za većinu žena, a ipak je prihvaćen i internaliziran kod većine (Basow i Braman, 1998; Fallon i Jome, 2007; Tiggemann i Lewis, 2004). Od žena u našem društvu se

često očekuje da budu dosljedne arbitrarnim i nerealnim standardima ženske ljepote koji za ideal postavljaju nešto što podsjeća na prepubertetsko tijelo djevojčice (Gillespie, 1990). Održavanje idealnog mršavog izgleda kakvog utjelovljuju današnji modeli, glumice i sl., nerealan je feminini izazov za većinu žena (Martz, Handley i Eisler, 1995). Rezultati meta-analize koju je Twenge (1997) provela pokazuju da su se stavovi prema ženskim pravima od 1970-ih do 1995-e mijenjali u smjeru feminističkih/liberalnih te se općenito stavovi prema ženama mijenjaju s konzervativnih na egalitarne. Unatoč tome ženske rodne uloge se često povezuju sa ženskošću (tjelesnim karakteristikama žena) iako taj konstrukt nije ni na jedan objektivna način povezan sa ženskim tijelom već je stvoren i primijenjen na pojedince kroz ponašanja i prakse svakodnevnog života (Johnson i Repta, 2012).

1.3.4. Stereotipne rodne uloge

Rodni stereotipi opisuju žene kao bolje u manje cijenjenim zadacima okrenutim prema zajednici, a ne prema privređivanju. Poslovi privređivanja su predviđeni za muškarce jer ih se doživljava kao poduzetne, vrijedne zadatka, okrenute prema cilju (Bhatt, 2013). Stereotipno mišljenje je i da žene u usporedbi s muškarcima imaju inferiornije matematičke sposobnosti (ključu za rad u područjima znanstvenih i tehnoloških zanimanja) (Riegle-Crumb i Humphries, 2012) dok je jedan od najtrajnijih rodni stereotipa o pretjeranoj i štetnoj emocionalnosti kod žena. Stoga je Oliver (1991) provela opsežnu metaanalizu istraživanja racionalnosti i roda. Zaključuje da ideologija racionalnog mišljenja pretpostavlja da su racionalnost i emocionalnost, ako ne već međusobno isključivi, sigurno nekompatibilni konstrukti jer emocionalnost podrazumijeva osobnu, subjektivnu, strastvenu ekspresiju i stoga nije kompatibilna s „objektivnom“ logičkom misli. Čak i kada bi bilo moguće da su emocionalnost i racionalnost u ravnopravnom odnosu, racionalnost bi opet bila nametnuta ispred emocija jer su one doživljene kao prepreka jasnom, racionalnom mišljenju (Oliver, 1991). Kroz povezivanje emocionalnosti s iracionalnosti, kao i tradicionalnim asociranjem žena s ekspresivnosti, došlo je do toga da se racionalnost izjednačava s mišljenjem muškarca, a iracionalnost s mišljenjem žena (Oliver, 1991). Shields (2013) također objašnjava kako se ženska emocionalnost prikazuje i negativno (kao preemocionalna) i pozitivno (kao topla, njegujuća, kad je riječ o pružnju skrbi), a općenito se žene potiče na suzdržavanje od negativnih emocija. Takvo suzdržavanje često se potiče kod majki i to pod izlikom modeliranja emotivnih odgovora kod djeteta.

1.4. Intersekcionalnost kao teorija rodnih uloga

Teorijom intersekcionalnosti pokušava se istražiti kako razne biološke, kulturalne i društvene kategorije poput roda, rase, klase, sposobnosti, seksualne orijentacije i drugih dimenzija identiteta dolaze u interakciju na višestrukim, a često i simultanim nivoima pridonoseći time sistematskoj društvenoj nejednakosti (Knudsen, 2006). Prema ovoj teoriji rod se u istraživanjima proučava povezan s ostalim društvenim konstruktima na kojeg se nadograđuje. Sukladno tome, društveni identiteti osobe određuju kako će ona doživljavati rod i kakva vjerovanja ili stavove će imati o rodu. Kako bi opisali život žene i njene doživljaje u patrijarhalnom društvu trebamo poznavati njenu rasu, seksualnu orijentaciju, klasnu pripadnost, itd. kao i stav koje društvo u kojem živi ima prema svakoj od ovih kategorija. Također bi trebali istražiti kako su i koliko procesi socijalizacije, socijalne reprezentacije i racionalizacije pod utjecajem roda, klasne pripadnosti, seksualnosti, itd. (Knudsen, 2006). Realitet žene nije isti ako je u pitanju zaposlena bjelkinja Hrvatica iz srednje klase ili siromašna Romkinja koja je osoba s invaliditetom. Iako je ova teorija nastala kako bi istražila forme diskriminiranja žena u društvu, danas se može primijeniti na sve društvene grupe i na razna „čvorišta“ u društvenom prostoru.

Intersekcionalnost se ne bavi samo sjecištima roda s drugim kategorijama koje služe kao temelj nejednakostima već nudi analitičku perspektivu za proučavanje povezanosti roda s raznim društvenim kategorijama (obrazovanje, zanimanje, politička uključenost, itd.). Taylor (2011) je npr., teoriju intersekcionalnosti primijenila na svoje istraživanje roda, klase i seksualnosti. Shields (2008) je osim roda, klase i rase navela seksualnu orijentaciju, dob i prihode, a Bose (2012) još navodi etničku pripadnost, bračni status i religioznost kao kategorije koje se uključuju u intersekcionalna istraživanja roda.

Intersekcionalnost primijenjena na rodne uloge proučava mjesto presjeka privatne i javne sfere u životu žena. Ujedno su uloge zaposlene žene, kućanice/supruge i majke tri rodne, ali i društvene uloge žena koje su najviše zastupljene u suvremenim psihologijskim istraživanjima. Iako prihvaćena u teorijskim modelima, teorija intersekcionalnosti još nije našla svoje zaslužno mjesto u znanstvenoj metodologiji psihologijskih istraživanja (Shields, 2008) tako da se spomenute uloge žena u istraživanjima proučavaju kao zasebne kategorije.

1.5. Rodne uloge i plaćeni posao

Krajem prošlog stoljeća, zbog ženskog pokreta, napredak prema izjednačavanju položaja žena i muškaraca u društvu uključivao je zakone o jednakim prilikama za zaposlenje te jednakim plaćama, programe afirmativnih akcija i slične programe kojima se naglašavala vrijednost posebnih doprinosa koje žene nude za dobrobit društva (Oliver, 1991). Marecek (2003) za to zadužuje feminističke psihologe i psihologinje koji su temeljem istraživanja dolazili do zaključaka o žensko-muškim sličnostima u kognitivnim sposobnostima i osobnim karakteristikama vezanim uz ostvarivanje postignuća (npr., motivacija za uspjeh, vodstvo i samostalnost u terenskom radu). Pružali su empirijske dokaze kojima su povezivali ulogu kućanice s niskim samopoštovanjem, socijalnom izolacijom, depresijom, agorafobijom, iskrivljenim ambicijama i psihosomatskim pritužbama. Autorica dalje navodi da su sustavnim potvrđivanjem da su žene „jednako dobre“ kao i muškarci prepreke prema njihovom uključivanju u visoko obrazovanje, profesionalne treninge i stručna zapošljavanja bile ukinute. Stoga su tijekom 1970ih žene iz srednje društvene klase napustile ulogu kućanice i potražile posao ili stručno osposobljavanje i naišle na neodobravanje i upozoravanja od strane vjerskih struktura, dječjih psihologa, psihotereapeuta, ali i njihovih supruga (Marecek, 2003).

Unatoč ženskom pokretu žene se i dalje ne zapošljavaju na vodećim pozicijama u sferama javnog života za što je djelomično zaslužan stereotipni pogled na rodne uloge žena. S obzirom na difuzne rodne uloge, žene i muškarci usvajaju i difuzne društvene uloge za što je najočiti primjer u podjeli rada (Diekman i Schneider, 2010). Nažalost, unatoč napretku žena u visokom obrazovanju, vjerovanje da su žene i muškarci različito orijentirani prema određenim područjima studija i profesijama i dalje je prisutno čak i među visokoobrazovanim osobama (Castagnetti i Rosti, 2013). Evans i Diekman (2009) objašnjavaju da internalizacija rodni uloga vodi do toga da ljudi prihvaćaju rodno stereotipizirane ciljeve odnosno zapošljavaju se u zanimanjima koja će služiti ostvarenju tih ciljeva. Žene i muškarci prihvaćaju različite rodno normativne ciljeve i poslovne karijere neovisno o tome koliko rodno egalitarne stavove imali. Internalizacija rodni uloga utječe na buduća stanja i potrebe žena i muškaraca (Evans i Diekman, 2009).

S obzirom na nove zakone o jednakom zapošljavanju spolova, mogli bi povjerovati da je diskriminacija pri zapošljavanju stvar prošlosti. Ipak, stereotipi i predrasude prema radnicama dovode do toga da se njihove sposobnosti procjenjuju lošijima i da nemaju jednake šanse pri zaposlenju (Castagnetti i Rosti, 2013). Zbog rodni uloga žena i stereotipa vezanih uz njih, nije iznenađujuće da se žene doživljavaju kao neprikladne za menadžerske poslove ili pozicije

vođa, zanimanja koja su namijenjena djelatnicima s karakteristikama ličnosti ekskluzivno karakterističnim za muškarce (Oliver, 1991). Upravo zato što se za ženu i dalje vežu rodne uloge kao što su brižljivost, orijentiranost na dom i sl., za njih su na tržištu rada namijenjeni poslovi koji ne uključuju visoke izvršne položaje i to zato što je predviđeno da žena ostatak svog radnog dana provede kao kućanica (Marecek, 2003). Žene će češće od muškaraca biti zaposlene na radnim mjestima koja ne zahtijevaju kreativno donošenje odluka i nižeg su statusa u radnoj hijerarhiji, a za plaćeni posao dobivaju znatno niže plaće od muškaraca, u prosjeku dvije trećine ukupne plaće muškarca (WHO, 2001). Žene su zaposlene na slabije plaćenim radnim mjestima uz manje mogućnosti za napredovanje čak i u zanimanjima „tipičnim“ za žene – njegovateljstvo, prosvjeta, knjižničarstvo, socijalni rad (Williams, 2013). Rodni stereotipi utječu na preferencije posla i tako da muškarci i žene biraju drugačije tipove posla i poslovne karijere (Castagnetti i Rosti, 2013). Kada se govori o stereotipnom pogledu na ženske rodne uloge i sposobnosti referira se na tradicionalnu majčinsku ulogu žena (hranjenje i briga o dojenčetu). Zbog te odgovornosti ženama se uskraćuje sposobnost da izvode zadatke koji zahtijevaju brzinu, dug period neprekidanog rada ili mjesto rada koje je jako udaljeno od doma (Johannesesn-Schmidt i Eagly, 2002). Percepcija društva o ženskim produktivnim i reproduktivnim ulogama utječe na njihovu uključenost u tržište rada (Mavis i Ummu, 2012). Stoga žene obavljaju poslove koje mogu uskladiti s brigom o djeci. Zanimanja dominantna za žene (rad na određeno ili povremeni rad) manje su plaćena, ali ostavljaju vremena za kombiniranje plaćenog s kućanskim poslovima (Castagnetti i Rosti, 2013). Dakako da su i same žene pod utjecajem takvih društveno nametnutih stereotipa. Neka istraživanja ukazuju da se žene orijentiraju na karijere koje im omogućuju pružanja skrbi i njege značajnim drugima (Evans i Diekman, 2009).

Još jedan oblik diskriminacije žena u poslovnom sektoru je stvaranje slike o „super ženi“, koncept koji je Popova (1999) objasnila na primjeru svoje države. Nakon industrijalizacije u Rusiji žene su prihvatile puno radno vrijeme u proizvodnim sektorima, uz 40 sati rada tjedno u kućanskim poslovima (kupnja namirnica, priprema hrane, održavanje kućanstva i odjeće) što je stvorilo sliku o ruskoj „super ženi“ i dovelo do velikog iscrpljenja zaposlenih žena. Ideja da ženska emancipacija zahtijeva ulazak žena na tržište rada je korištena kako bi se žene motiviralo da traže jednakost i dostojanstvo u plaćenom radu iako je to za većinu žena znači sinonim za iskorištavanje (Williams, 2013). Popova (1999) navodi da se u zadnje vrijeme, zbog zatvaranja radnih mjesta, žene opet potiče na vraćanje u njihovo „prirodno“ okruženje – dom i na održavanje tradicionalne ženske rodne uloge. One žene koje su ipak ostale zaposlene nerijetko doživljavaju razne oblike diskriminacije i seksualnog

uznemiravanja na svom poslu te su zbog niskih plaća (pogotovo u javnom sektoru) često prisiljene raditi više poslova kako bi se prehranile. S obzirom na literaturu ističe se da su višestruke uloge, nedostatak napretka u karijeri, diskriminacija i stereotipiziranje češći kod žena nego kod muškaraca i da ostavljaju negativan efekt na dobrobit žena (Gyllensfen i Plamer, 2005). Većina plaćenog posla ne razvije kod osoba osjećaj samopoštovanja i samoefikasnosti već uključuje iscrpljenost, dosadu, naporan rad, osjećaj otuđenja i iskorištenosti, stoga zaposlene žene često vide svoj dom kao mjesto koje im pruža autonomiju, osjećaj kreativnosti, svrhovitosti i postignuća (Marecek, 2003).

Gergen (1990) zaključuje da je jedan od načina na koji patrijarhalna zapadna kultura održava svoj status *quo* upravo regulacija identiteta žena (supruga, majka). Biološke uloge su na centralnim položajima u životima žena, a ideja da je majka odgovorna za podizanje djeteta uzima se bezrezervno. Otpornost takvog društvenog stava odlično ilustrira primjer kulture koja smatra da ako žena nije u stanju skrbiti o svom djetetu, onda to treba učiniti nadležna državna služba. Kako to da se od očeva ne očekuje ravnopravan udio u skrbi o djetetu? Autorica odgovara da je to zbog uvriježenog stava da su muškarci posvećeni poslu i karijeri. Žene koje odbiju iskoristiti svoje biološke, reproduktivne mogućnosti mogu se smatrati devijantnima ili abnormalnima te nakon što odbiju svoju „prirodnu“ ulogu ostaje im samo da se identificiraju s maskulinim ulogama ili statusom osobe s margine (Gergen, 1990). Zahtjevi tržišta rada i dalje su rodno stereotipizirani i idu u prilog diskriminaciji žena i muškim rodnim ulogama (Castagnetti i Rosti, 2013).

1.6. Rodne uloge i kućanski poslovi

Gergen (1990) navodi da su životni vrhunci koje žena doživljava (prema većini teorijskih i znanstvenih istraživanja) smješteni tijekom ranog razdoblja odraslosti kada se brak i podizanje djece smatraju prioritetima. Tako se i razvojna psihologija najviše posvetila istraživanju bračno-reproduktivnog razdoblja u ženinom životu. Slijedeći taj tradicionalni razvojni put žene, nakon ranog vrhunca slijedi umjereno pozitivno razdoblje za kojim dolazi do sporog, regresivnog pada te negativnog ubrzanja nakon odlaska djece i konačno gubitka supružnika (Gergen, 1990). Prema ovakvom tradicionalnom obrascu, život žene je u osnovi regresivan od njene četrdesete godine dok upravo u svojoj reproduktivnoj dobi žene nose trostruki teret plaćenog posla, kućanskih poslova i skrbi o ukućanima i/ili djeci (WHO, 2001).

Nejednakost među rodovima, očita u rodnoj podjeli rada (kako plaćenog posla tako i kućanskih poslova) često se i dalje ne doživljava kao nepoštena ili nepravedna (Petrassi, 2012). U većini suvremenih društava podjela rada je takva da žene provode više vremena u podizanju djece i u kućnom radu od muškaraca (Johannesesn-Schmidt i Eagly, 2002; Petrassi, 2012). Tako i u Hrvatskoj prevladava rodno stereotipna podjela kućanskih poslova gdje su ženama ostavljeni poslovi koji se moraju obavljati gotovo svakodnevno, a muškarcima su dodijeljeni samo povremeni kućanski poslovi (Bijelić, 2011).

Ashwin i sur. (2013) navode upravo neplaćeni posao kao oblik davanja u kojem je uloga roda jako vidljiva. Prema teorijama reciprociteta svako davanje, usluga ili poklon bi trebali biti uzvraćeni, ali kada je u pitanju ženski kućanski rad to nije slučaj. Autorice naglašavaju kako se reciprocitet ne može proučavati odvojeno od rodnih normi čak ni u kontekstu brige o obitelji, kućanskih odnosa i kućanskih poslova. Žene kroz svoja davanja „izvode“ svoj rod jer se takva davanja doživljavaju kao obaveze, a ne kao poklanjanje (Ashwin i sur., 2013). Obavljanje kućanskih poslova je podcijenjeno, kako od strane partnera, tako i od strane društva. Takvo podcijenjivanje čini dio jedne veće nejednakosti u moći između spolova, nejednakosti koja se ne doživljava uvijek nepravednom. Rezultati istraživanja ukazuju da žene često smatraju kako je važno obavljati neproporcionalne količine kućanskog posla zbog održavanja romantične veze (Petrassi, 2012) što ide u prilog nekritičkom usvajanju rodne nejednakosti.

1.6.1. Skrb o drugima

Kada se govori o trudnoći, rođenju, dojenju i brizi o djetetu sve se svrstava u jedan paket biološke determiniranosti svojstvene ženi (Marecek, 2003). Neka istraživanja o tradicionalnoj ženskoj ulozi skrbnice u kućanstvu provedena su u Finskoj i Japanu. Sevón (2011) navodi da je Finska za kulturalni i društveni cilj postavila rodnu jednakost u obiteljskom životu i roditeljstvu, a ipak je roditeljstvo u praksi rodno povezano sa ženama. Žene za vrijeme trajanja romantične veze imaju percepciju egalitarnog odnosa koji se prema njihovom iskustvu mijenja nakon rođenja djeteta. Prilagodba na novonastali odnos od žena zahtjeva preuzimanje tradicionalnih rodnih uloga. Autorica dalje zaključuje da su tradicionalne heteroseksualne norme utjelovljene u mitovima o romantičnoj ljubavi, braku, razmnožavanju i vjernosti, a pogotovo u stavovima o majčinskoj brizi. Takvi mitovi su otporni na društvenu promjenu ne samo zbog svoje povijesne ukorijenjenosti već i zbog centralne uloge koju igraju

u održavanju dosljednog identiteta za žene. Mit o majčinstvu, romantiziranom odnosu između djeteta i majke te uloge koju majka ima u odgoju djeteta u Japanu su istražile Aono i Kashiwagi (2011). Mit o majčinstvu se zadržao u Japanu i nakon društvenih promjena uzrokovanih ekonomskim razvitkom. Od žena se očekuje da ravnopravno sudjeluju u tržištu rada i da, kao i prije, preuzimaju odgoj djece na sebe. Žene u Japanu se udaju kasnije i imaju manje djece što ne znači nužno da je to posljedica „oslobođenja“ žena (Aono i Kashiwagi, 2011). Autorice ističu da se u Japanu uloge radnica ili majki trebaju doživjeti potpuno predano te žene odgađaju taj izbor između plaćenog ili kućanskog rada. S druge strane za muškarce kažemo da „pričuvaju djecu“, „malo pomognu po kući“ ili da „olakšaju supruzi i pruže joj podršku“ (Marecek, 2003). Time podrazumijevamo da posao vezan za obitelj s pravom pada na ženina leđa što je relevantno za socijalno konstruktivističku teoriju korištenja jezika u socijalizaciji rodni normi o čemu će kasnije biti govora. Bijelić (2011) na hrvatskom uzorku potvrđuje da je skrb o djeci posao koji ostaje ženi.

Neplaćeni posao pružanja skrbi i njege drugih ne procjenjuje se kao vještina ili određena vrijednost koja zaslužuje novčanu naknadu. Conlon i sur. (2014) su proveli istraživanje o skrbi koju žene pružaju ne samo djeci već i starijim članovima svoje uže i šire obitelji. Rezultati njihovog istraživanja upućuju da žene nižeg SES-a osjećaju „obavezu koja se ne dovodi u pitanje“ da skrbe i za starije članove svoje uže i šire obitelji. Njihove generacijske vršnjakinje srednjeg ili višeg SES-a izvještavaju o slobodi da slijede svoj put koji ne uključuje skrb o drugim članovima obitelji te da su dobivale adekvatnu pomoć, podršku i resure od starijih da to i čine (Conlon i sur., 2014).

1.7. Konflikt uloga

Vindhya (2007) objašnjava da se konflikt uloga kod žena odnosi na stres povezan s izlaženjem iz njene privatne uloge u kućanstvu i preuzimanjem uloge plaćene radnice te savladavanjem zahtjeva kućanstva i plaćenog posla. Implicitna pretpostavka koju autorica navodi je da se dom/obitelj smatraju okruženjem ženine „prirodne“ uloge te da je to okruženje bez stresa dok su radno mjesto ili dvojna uloga radnice i kućanice sami po sebi izvori stresa. Smatralo se da dodavanje uloge plaćene radnice na postojeću ulogu kućanice kod žena vodi do brojnih negativnih efekata na njeno zdravlje i obitelj (Vindhya, 2007). Fallon i Jome (2007) su provele istraživanje o konfliktu rodne uloge kod igračica ragbija. Rezultati pokazuju da su očekivanja koje postavlja ženska rodna uloga suprotstavljeni očekivanjima uloge

sportašice. Žene sportašice ruše propisane rodne norme svojim aktivnim sudjelovanjem u sportu jer je sport još jedno područje koje se tradicionalno smatra primjereno muškim rodnim ulogama. Bavljenje sportom smatra se tradicionalno maskulinom aktivnošću, a za sportašice se smatra da preuzimaju dio muške rodne uloge. Stoga dolazi do konflikta rodne uloge. Ni jedna rodna uloga se ne ispunjava u potpunosti te takvu osobu referentna okolina doživljava kao nesposobnu (Fallon i Jome, 2007). Vjerojatnije je, također, da će osobe koje su u takvom konfliktu rodne uloge doživjeti i stres povezan s rodnim ulogama. Slični rezultati su prethodno spomenuti i u istraživanjima provedenim na zaposlenim ženama od kojih se tradicionalno očekuju pasivnost i pomirljivost, a na poslu asertivnost i kompetitivnost.

Konstruirani su brojni instrumenti koji mjere konformizam s rodnim ulogama i stres zbog rodnih uloga kod muškaraca dok postoji znatno manje konstruiranih instrumenata i provedenih istraživanja na temu ženskih rodnih uloga, načina na koji one nastaju pod utjecajem dominantne kulture i stresom koji se s njima povezuje (Parent i Moradi, 2010).

1.8. Stres zbog femininih rodnih uloga

Koncept stresa zbog rodnih uloga potječe od istraživanja Eisler i kolega (1987; prema van Well, Kolk i Arrindell, 2005). Odnosi se na stres koji nastaje kada osoba percipira da nije uspjela zadovoljiti zahtjeve pripadajuće rodne uloge. Strogo pridržavanje kulturalno propisanim rodnim ulogama interferira s objektivnom procjenom neke situacije što u situacijama koje su specifično povezane s rodnim ulogama vodi do povećanja razine stresa i sužavanja raspona rodno prikladnih strategija suočavanja. Stoga se teorija stresa zbog rodnih uloga bavi istraživanjem stresa koji nastaje kada u određenim situacijama dolazi do odstupanja od rodnih uloga.

Neki životni događaji kod žena pobuđuju stresnije reakcije nego kod muškaraca. Prva autorica koja empirijski proučava takav rodno specifičan stres kod žena je Gillespie (1990). Ona nalazi da su posebno događaji i situacije povezani s tradicionalnim ženskim ulogama (fizički izgled i kontrola tjelesne težine, nedostatak potpore partnera, otvoreno sukobljavanje i sl.) za žene stresniji od rodno neutralnih događaja ili situacija. Očito je da su neki životni događaji jednako stresni za sve (npr., prirodne katastrofe), dok su drugi specifično povezani sa zahtjevima pojedine rodne uloge.

Procesom socijalizacije rodnih uloga uče se i mehanizmi odgovaranja na stresne situacije svojstveni pojedinom rodu (Gillespie, 1990, 1993). Tako npr., mehanizam

suočavanja sa stresnom situacijom koji nije svojstven ženama može biti asertivnost, a muškarcima iskazivanje brige. Kada se nađe u situaciji u kojoj je potrebno nastupiti asertivno osoba ženskog roda može doživjeti stres povezan uz svoju rodnu ulogu jer mora iskazati mehanizam suočavanja koji joj narušava usvojeni rodni standard. Situacije koje zahtijevaju rodno neprikladne odgovore mogu potaknuti stresnu reakciju kod osobe koja nije socijalizirana na takve odgovore. Tako se sklonost stresu zbog femininih rodni uloga definira kao tendencija žena da doživljavaju stres u situacijama koje prijete internaliziranim femininim standardima (Gillespie, 1993). Autorica dalje objašnjava da je socijalizacija rodni uloga važna za razvoj kognitivne slike o sebi te afektivni i ponašajni uzoraka iz kojih nastaje ranjivost na specifične stresore.

Kroz socijalizaciju rodni uloga žene u svoje vlastito samopoimanje usvajaju feminine vrijednosti kao što su bliskost u interpersonalni odnosima, emotivna povezanost i briga o značajni drugima i sl. Gillespie (1993) navodi kako će ispitanice s višim rezultatima na skali stresa zbog femininih rodni uloga procjenjivati feminina obilježja važnijima za iskazivanje od ispitanica koje doživljavaju niži stres zbog feminine rodne uloge. Ispitanice s višim stresom zbog femininih rodni uloga doživljavale su više depresivni simptoma od žena s nižim stresom zbog femininih rodni uloga. One žene koje iskazuju feminine standarde samoprocjene, uključujući njegu drugih i održavanje emocionalno bliskih odnosa, podložnije su emocionalni stresu kada je riječ o nezadovoljavajućim ili neodgovarajućim odnosima s drugima. Martz, Handley i Eisler (1995) ispitali su mogu li se poremećaji hranjenja povezati s kognitivni tendencijom žena da određene situacije doživljavaju izričito stresnima. Dobiveni rezultati ukazuju da žene koje imaju poremećaje hranjenja izvještavaju o višim razinama stresa zbog rigidni pridržavanja vlastite feminine ženske uloge. Plauzibilno je da stroga predanost ispunjavanju imperativa femininih rodni uloga, kao što su usredotočenost na fizičku privlačnost i potreba za odobravanjem od drugih, stvara značajan stres koji objašnjava zašto žene obolijevaju od određenih bolesti češće nego muškarci (Martz i sur., 1995). Moguće je da žene koje imaju visoke rezultate na skali stresa zbog femininih rodni uloga doživljavaju svijet u terminima rodni izazova.

Romero (2008) svoje istraživanje nastavlja na radove prethodni autora koji povezuju sklonost poremećajima u prehrani sa stresom kojeg određene feminine uloge uzrokuju. Rezultati koje je autorica dobila ukazuju da žene koje osjećaju viši stres zbog ispunjavanja pojedinih femininih imperativa (fizička privlačnost i prihvaćanje od drugih) doživljavaju i značajno viši opći stres te su sklonije razvijanju poremećaja prehrane. Kazmierczak (2010) dodaje da je moguće da ćemo doživjeti viši stres vezan uz rodne uloge što imamo manje

razvijene socijalne vještine. Stoga je moguće da je rodni stres povezan s određenim psihološkim deficitima u našoj sposobnosti za društvene interakcije (Kazmierczak, 2010) te rodno naučenim obrascima ponašanja i doživljavanja stresa.

1.9. Internalizacija rodni uloga

Usvajanje društveno propisanih tradicionalnih rodni ponašanja i uloga odnosi se na internaliziranje rodni uloga (Young, 2011). Unutar suvremene ženske rodne uloge postoje mnoge kontradiktornosti. Rodnim socijaliziranjem se žene uči da zadrže tradicionalne uloge njegovateljice i skrbnice orijentirane na dobrobit drugih, posvećene kućanskim poslovima te stvaranju intimnih emocionalnih veza, dok s druge strane društvo od žena očekuje da budu ekonomski neovisne, obrazovane te da asertivno i kompetitivno sudjeluju na tržištu rada. Negativni efekt kojeg ima internaliziranje rodni uloga leži u tome što kršenje rodni uloga vodi do negativnih društvenih i psihološki posljedica jednako kao što i konformiranje određenim rodni ulogama vodi do neželjenih posljedica. Kada žene stvore uspješne poslovne karijere onda ih se u javnosti opisuje dvojako; orijentirane na postignuće, racionalne, odlučne, sposobne, ali i sebične, agresivne i nedovoljno brižljive (Tang i Tang, 2001).

Tang i Tang (2001) su na uzorku kineskih ispitanica istražili stupanj u kojem internalizacija rodni uloga utječe na povezanost psihološkog stresa i višestrukih uloga kod zaposlenih žena. Autori zaključuju da je kvaliteta uloge važnija za psihičko zdravlje i dobrobit od kvantitete uloga. Stres vezan uz rodnu ulogu može se koristiti kao mjerilo kvalitete uloge. Dobiveni rezultati ukazuju da tradicionalno prihvaćanje rodne uloge utječe na psihološku dobrobit kod zaposlenih majki. Stupanj do kojeg su žene internalizirale rodne uloge može utjecati ne samo na njihovu psihološku dobrobit već i na odnos između psihološke dobrobiti i višestrukih uloga te kvalitete uloga (Tang i Tang, 2001).

Drugo relevantno istraživanje internaliziranja rodni uloga kod žena provela je Young (2011). Autorica je istražila povezanost internalizacije rodni uloga s transformacijskim (orijentiran na zadatke) i transakcijskim (orijentiran na procese i odnose) tipom vodstva na menadžerskim poslovnim pozicijama. Rezultati istraživanja nisu potvrdili hipotezu da će žene zbog usvojenih rodni normi ponašanja iskazati transakcijski tip vodstva.

1.10. Rodne uloge i dobrobit

Višestruke rodne i društvene uloge žena vide se kao žensko pitanje; smatra se da uloga plaćene radnice koja je pridodana normativnim ulogama žene (supruga, majka, kućanica) ima negativan efekt na psihološku dobrobit kod žena (Baruch i Barnett, 1986). Žene se sve više bave profesijama koje nisu tradicionalno njihove mijenjajući tako rodne uloge što može rezultirati korisnim, ali i štetnim posljedicama po zdravlje (Juster i Lupien, 2012).

1.10.1. Hipoteza suženja i hipoteza proširenja

Istraživači i teoretičari su formulirali dvije oprečne teorije koje propituju odnos uključivanja u višestruke uloge i psihološke dobrobiti žena. Hipoteza suženja (eng. *scarcity*) podrazumijeva da društvene strukture često stvaraju prezahtjevne obaveze vezane uz pojedine uloge, naročito ako je tih uloga više (Baruch i Barnett, 1986). Zbog toga što je ljudska energija ograničena, dobrobit je smanjena pod utjecajem preopterećenosti i konflikata među brojnim, često nekompatibilnim ulogama (Baruch i Barnett, 1986; Chrouser Ahrens i Ryff, 2006). S druge strane, hipoteza proširenja (eng. *enhancement*) (Čudina-Obradović i Obradović, 2000) naglašava koristi, a ne cijene, uključivanja u višestruke uloge (Chrouser Ahrens i Ryff, 2006). To su npr., statusni simboli, privilegije, povećano samopoštovanje, mogućnost da se kompenziraju nepoželjne karakteristike neke uloge, novi izvori stimulacije, priznanja i društvenih vrednovanja (Baruch i Barnett, 1986). U istraživanja povezanosti društvenih uloga i dobrobiti uključeni su različiti aspekti dobrobiti poput samopoštovanja, sreće, zadovoljstva (Lučev i Tadinac, 2010) ili otkrivanja simptoma patologije.

Chrouser Ahrens i Ryff (2006) ispitali su hoće li se teorija proširenja (višestrukih rodni uloga) odnositi jednako na žene i muškarce s obzirom na demografske varijable (razinu obrazovanja posebice). Višestruke uloge uključene u ovo istraživanje bile su; supruga, majka, plaćena radnica, vjernica, prijateljica, volonterka, organizatorica društvenih događaja i skrbnica (eng. *caregiver*). Mjere dobrobiti su uključivale; pozitivne odnose s drugima, samoprihvatanje, autonomiju, osobni rast, snalaženje u životnom okruženju i svrhu u životu. Ovim istraživanjem je podržana teorija o proširenju, ali samo kada su u pitanju visoko obrazovane žene s višestrukim ulogama koje iskazuju viši nivo autonomije.

Dako-Gyeke i Ibrahim (2012) su provele istraživanje na ženama iz Gane, pripadnicama radničke klase, udatima i zaposlenima s ciljem ispitivanja povezanosti između višestrukih uloga i psihosocijalne dobrobiti. Dobiveni rezultati ukazuju na statistički značajnu negativnu korelaciju između psihosocijalne dobrobiti ispitanica i obaveza vezanih uz brigu o djeci i kućanstvu. Karijere žena iz ovog istraživanja bile su u sukobljenom odnosu s njihovim tradicionalnim femininim ulogama kućanice i skrbnice o djeci, a što su im djeca bila mlađa to je teže bilo zaposlenim majkama nositi se s višestrukim ulogama. Negativan utjecaj višestrukih uloga (supruga, majke i plaćene radnice) na zdravlje i psihičku dobrobit žena otkriven ovim istraživanjem potvrđuje hipotezu suženja.

Obje teorije (suženja i proširenja) su ograničene jer se odnose na veliki broj uloga koje netko izvodi, a ne na njihovu kvalitetu. Kvaliteta iskustva pojedine uloge utječe na stupanj psihološke dobrobiti više nego sama brojnost uloga (Baruch i Barnett, 1986; Tang i Tang, 2001). Privilegije i obaveze, nagrade i zadatci te ravnoteža između koristi i cijene različiti su za ženu koja ima dvije uloge supruga i majke ili za ženu koja ima dvije uloge plaćene radnice i supruga. Stoga dvije žene mogu imati slične ili iste uloge, a različito doživljavati kvalitete svojih uloga. Neovisno o dvoznačnim rezultatima istraživanja koja testiraju hipoteze suženja i proširenja opravdano je pretpostaviti da rodne uloge kroz divergentne mehanizme utječu na biopsihosocijalni stres što u konačnici doprinosi psihološkoj neravnoteži (Juster i Lupien, 2012).

1.10.2. Dobrobit žena

Rodne uloge su povezane s doživljavanjem i interpretacijom životnih događaja (Ussher, 2010), a tako i sa specifičnim mehanizmima suočavanja. Ponekad su ti rodno specifični mehanizmi štetni utoliko što vode određenim psihopatologijama. Npr., nezadovoljstvo tijekom koje je povezano s višim razinama femininosti i stresom zbog femininih rodni uloga može doprinijeti razvoju poremećaja prehrane (Romero, 2008). Zbog toga što se visoka femininost ne povezuje uvijek s poremećajima prehrane, stres zbog femininih rodni uloga i njegova medijatorska uloga u nastanku poremećaja prehrane mogu značiti da se čak i one žene koje ne iskazuju visoku femininost osjećaju pod stresom kada se suoče sa femininim normama u ponašanju.

Brojna su istraživanja koja potvrđuju veću prevalenciju određenih poremećaja ovisno o rodu. Juster i Lupien (2012) su ispitali povezanost spolnih i rodni uloga s pritužbama na

fizičke simptome i psihičkim posljedicama dugotrajnog izlaganja stresu. Rezultati koje su dobili potvrđuju da biološki spol i sociokulturalni rod utječu na bolesti povezane sa stresom.

Roothman, Kirsten i Wissing (2003) su proveli istraživanja na uzorku studenata kako bi utvrdili razlike u psihološkoj dobrobiti između žena i muškaraca. Žene su imale više rezultate na ispitanoj somatizaciji simptoma, izražavanju afekta i spiritualnim aspektima psihološke dobrobiti od muškaraca. Žene su u usporedbi s muškarcima podložnije psihičkim poremećajima kao što su anksioznost, unipolarna depresija, poremećaji somatizacije čija se etiologija veže uz psihosocijalne uzroke (položaj žena u društvu i posao kojeg obavljaju) (Vindhya, 2007). Socijalni kontekst (siromaštvo, kućno nasilje, slabo plaćeni poslovi, loša prehrana, seksizam, diskriminacija na individualnom nivou) u kojem žene žive može biti primarni razlog više stope depresivnosti kod žena nego kod muškaraca (Ussher, 2010). To se odnosi i na rodne razlike u društvu koje vode do zapostavljanja odnosa prema ženama. Spomenuti se poremećaji mogu povezati s pretjeranom submisivnosti ili dominacijom u društvenim interakcijama. Niži društveni status, nejednaki odnos moći i položaj u romantičnim vezama, kao i veća životna prevalencija seksualnih i fizičkih napada kod žena vode do osjećaja kroničnog gubitka kontrole, slabih vještina samoupravljanja i naučene bespomoćnosti (Ussher, 2010).

Neki od društvenih faktora koji izlažu žene većem riziku od određenih psihičkih poremećaja su diskriminiranje u obrazovanju, ekonomska nestabilnost, nedovoljan pristup pravnim i zdravstvenim uslugama, neproporcionalni teret uloge skrbnice te različiti oblici fizičkog, psihičkog i seksualnog zlostavljanja (Vindhya, 2007). Mnogim se ženama sistematski uskraćuju potrebitosti za dobro mentalno zdravlje (doživljaj vlastite vrijednosti, kompetentnosti i autonomije, primjereni prihodi, osjećaj fizičke, seksualne i psihološke sigurnosti) (WHO, 2001). Višestruke društvene uloge, niža ekonomska primanja, viša razina brige za druge mogu voditi do veće podložnosti negativnoj interpretaciji životnih događaja i akumulaciji negativnih emocija i stresa (Ussher, 2010). Žene koje doživljavaju viši stres zbog femininih rodni uloga vjerojatno doživljavaju i više svakodnevnog stresa zbog toga što više situacija doživljavaju kao prijetnju svojoj femininosti (Martz, Handley i Eisler, 1995).

Gillespie (1993) navodi kako je upravo zbog socijalizacije rodni uloga indikativno da žene obolijevaju od drugačijih psihičkih poremećaja od muškaraca. Autorica postavlja hipotezu da predispozicija žena određenoj vrsti psihopatologije proizlazi iz rodno specifične podložnosti stresu dijelom nastalim kroz proces socijalizacije rodni uloga. Kroz socijalizaciju rodni uloga žene same sebe procjenjuju u specifičnim područjima gdje se suočavaju sa stresorima koji su prijetnja njihovom samopoštovanju. Podložnost stresu u

situacijama nezadovoljavajuće, emocionalno neispunjavajuće ili konfliktne veze nalazi se u podlozi predispozicija koje žene imaju za razvoj psihopatologije koja uključuje strah od napuštanja, nisko samopoštovanje ili destruktivne odnose s drugima. Žene koje su izložene stresu zbog femininih rodni uloga imaju tendenciju doživljavanja depresivnih simptoma (Gillespie, 1993).

1.10.3. Depresija kod žena

Usporedno sa ženskim rodnim ulogama koje kod žena nalažu plahost, pasivnost, emocionalnost, ovisnost o drugima i posvećenost svom fizičkom izgledu javljaju se odgovarajući nezdravi obrasci ponašanja poput izbjegavajućeg ponašanja, neadekvatnog suočavanja, ruminacije, negativnog afekta te opsesije tjelesnom slikom (Gillespie, 1990). Tako je istraživanje depresije kao negativnog simptoma internalizacije rodni uloga često u istraživanjima psihologije roda.

Crowley Jack (2011) uvodi ideju da je pridržavanje femininom ponašanju koje se od žena očekuje jedno od osnovnih uzroka kliničke depresije kod žena. Depresija se kod žena javlja kao odgovor na kulturalna očekivanja o „dobroj ženi“ (Shields i Diccico, 2011). Crowley Jack (2011) dalje navodi kako su dodvoravanje drugima, požrtvovnost i „utišavanje same sebe“ karakteristike koje su se stoljećima razvijale kod žena kao oruđe za ostvarivanje intimnih veza i odnosa u društvu koje počiva na nejednakosti. Žene tuđe potrebe stavljaju na prvo mjesto, a vlastite osjećaje, misli i ponašanja potiskuju. Depresivne žene izjavljuju o osjećaju podvojenosti, koji autorica naziva teorijom *samoutišavanja*: želeći ostvariti intimni odnos i strahujući da taj odnos ne ostvare, žene se ne ponašaju u skladu sa svojom osobnošću nego s nametnutom femininom normom intimnih odnosa. Istovremeno samoutišavanje dovodi do nesklada u odnosu i nezadovoljstva (Crowley Jack, 2011).

Ickes (1993) upozorava da sve više istraživanja ukazuje da su romantične veze muškaraca i žena s tradicionalnim rodnim ulogama daleko od optimalnih i općenito lošije od veza androgenih muškaraca i žena. Ranija istraživanja su jasno dokumentirala postojanja fundamentalnog paradoksa: tradicionalno maskulini muškarci i tradicionalno feminine žene imaju romantične veze koje su daleko od optimalnih (Ickes, 1993). Ako pogledamo izvan heteroseksualne matrice, gdje se uloge unutar veze ne podrazumijevaju u tradicionalnom kontekstu (nisu rodno podijeljene), uzorci opresivnog ponašanja su manje česti što nalaže da brak ili odgajanje djece kao takvi nisu rizični faktori za ženino zdravlje (Ussher, 2010).

1.11. Cilj istraživanja

Usvajanje tradicionalnih rodni normi i njihov efekt na živote žena nedovoljno su ispitani. To potvrđuje mali broj mjernih instrumenata konstruiranih u tu svrhu, ali i neznatan broj provedenih istraživanja. Pregledom postojeće literature, vidljiv je mali broj istraživanja koja se bave odnosom internaliziranja tradicionalnih rodni uloga i doživljenog stresa zbog rodni uloga kod žena. Iako su ta dva konstrukta povezana i podrazumijevaju negativan efekt tradicionalnih rodni uloga na dobrobit žena, njihov međuodnos je nejasan. Stoga je cilj ovog rada bio ispitati moderatorski efekt internalizacije femininih rodni uloga u odnosu stresa zbog femininih rodni uloga i psihološke dobrobiti kod žena. Ispitat će se i razlike u internaliziranju femininih rodni uloga i doživljenog stresa zbog femininih rodni uloga s obzirom na određene demografske varijable uzorka. Ovakva istraživanja imaju praktične implikacije za razumijevanje svakodnevice žena ovisno o njihovim životnim kontekstima, a razumijevanje utjecaja društvenih normi na dobrobit žena može doprinijeti revidiranju takvih normi, ali i rekonstruiranju roda kao kategorije.

2. PROBLEMI RADA I HIPOTEZE

1. Ispitati razlike u stresu zbog femininih rodni uloga kod ispitanica s obzirom na demografske varijable (dob, obrazovanje, mjesto prebivanja do punoljetnosti, religioznost, seksualna orijentacija, etnička pripadnost, društvena klasa, bračni status, godine provedene u životu s partnerom, broj djece, radni status, primanja u odnosu na partnera).

2. Ispitati razlike u internalizaciji femininih rodni uloga kod ispitanica s obzirom na demografske varijable (dob, obrazovanje, mjesto prebivanja do punoljetnosti, religioznost, seksualna orijentacija, etnička pripadnost, društvena klasa, bračni status, godine provedene u životu s partnerom, broj djece, radni status, primanja u odnosu na partnera).

3. Ispitati povezanost stresa zbog femininih rodni uloga, internalizacije femininih rodni uloga i psihološke dobrobiti kod ispitanica.

4. Ispitati moderatorsku ulogu internalizacije femininih rodni uloga u odnosu između stresa zbog femininih rodni uloga i psihološke dobrobiti ispitanica.

2.1. Hipoteze

1. Stres zbog femininih rodni uloga bit će viši kod ispitanica koje su mlađe, nižeg stupnja obrazovanja, koje su do punoljetnosti prebivale u gradskim mjestima, koje su udate ili u vezi, dulje žive s partnerom, imaju niža primanja od partnera, imaju djecu, zaposlene su, religiozne, heteroseksualne orijentacije, pripadaju nekoj od etničkih manjina i nižeg su socio-ekonomskog statusa.

2. Zbog malog broja istraživanja na području internalizacije femininih rodni uloga, moguće je pretpostaviti samo da će više internalizirati rodne uloge one ispitanice s više različitih rodni uloga.

3. Stres zbog femininih rodni uloga i internalizacija femininih rodni uloga bit će u negativnoj korelaciji s mjerama pozitivne psihološke dobrobiti, a u pozitivnoj korelaciji s mjerom negativne psihološke dobrobiti.

4. Internalizacija femininih rodni uloga bit će moderatorska varijabla u odnosu između stresa zbog femininih rodni uloga i psihološke dobrobiti kod ispitanica.

3. METODA

3.1. Ispitanice

U istraživanju je sudjelovalo 225 žena u rasponu dobi od 18 do 67 godina, prosječne dobi od 29.65 godina (SD=11.66). Većina uzorka je visoko obrazovana; 86 ispitanica (38.2 %) je završilo srednju školu, 21 (9.3 %) višu školu, 56 (24.9 %) preddiplomski studij i 62 (27.6 %) preddiplomski studij ili magisterij. Mjesto prebivanja do punoljetnosti je za većinu bio grad, tako ih je 36 (16.0 %) živjelo na selu, 34 (15.1 %) u prigradskom mjestu, 121 (53.8 %) u gradu i 34 (15.1 %) u velikom gradu. Većina ispitanica ima partnera/icu, odnosno 92 (40.9 %) je u vanbračnoj vezi, 45 (20.0 %) ispitanica je u braku, 81 (36.0 %) ih je bez partnera, 6 (2.7 %) je razvedeno i 1 (0.4 %) je udovica. Od 137 (60.9 %) žena iz uzorka koje imaju partnera/icu 59 (43.1 %) navodi kako ne žive zajedno dok preostalih 78 (56.9 %) ispitanica u vezi s partnerom/icom u prosjeku živi 4.62 godine (SD=9.42). Od ukupnog broja žena koje imaju partnera/icu 48 (21.3 %) nema primanja, 44 (19.6 %) ima primanja manja od partnera/ice, 33 (14.7 %) podjednaka, a 27 (12.0 %) ima viša primanja od partnera/ice. Bez djece je 175 (77.8 %) ispitanica dok ostalih 50 (22.22 %) u prosjeku ima jedno dijete (M=0.43, SD=0.89). Većina ispitanica, njih 123 (54.7 %) se još školuje, 15 (6.7 %) je nezaposleno, a 87 (38.7 %) radi. Nije religiozno 137 (60.9 %) žena iz uzorka dok ih je 88 (39.1 %) religiozno. Homoseksualnom orijentacijom se izjašnjava 5 (2.2 %) ispitanica, heteroseksualnom 193 (85.8 %), a biseksualnom 27 (12.0 %). Većina ispitanica, njih 205 (91.1 %), ne pripada ni jednoj etničkoj manjini, a 20 (8.9 %) navodi pripadnost nekoj od etničkih manjina. Kao pripadnice radničke društvene klase izjašnjava se 69 (30.7 %) žena, 149 (66.2 %) pripada srednjoj, a 7 (3.1 %) višoj društvenoj klasi.

3.2. Instrumenti

3.2.1. Skala stresa zbog feminine rodne uloge

Za ispitivanje mjere u kojoj žene osjećaju stres zbog svojih tradicionalnih ženskih rodni uloga korištena je Skala stresa zbog feminine rodne uloge (*Feminine Gender Role Stress Scale*; Gillespie i Eisler, 1992). Skala stresa zbog feminine rodne uloge je upitnik samoprocjene koji služi procjeni pobuđenosti nekih aspekata stresa kod žena u situacijama kada je njihova rodna uloga pod prijetnjom. Žene koje osjete takvu pobuđenost vjeruju da u određenim situacijama ne mogu biti dosljedne zahtjevima ženske rodne uloge ili da situacija od njih zahtjeva strategiju ponašanja koja nije feminina i reagiraju stresnom reakcijom. Skala stresa zbog feminine rodne uloge obuhvaća više negativnih aspekata feminine rodne uloge od instrumenata koji na razne načine mjere femininost i stoga može biti korisna za povezivanje rodni uloga s psihopatologijom (Martz i sur., 1995). Skala se sastoji od pet faktora. Prvi faktor je *Strah od neemocionalnih veza* i mjeri nesposobnost stvaranja emocionalno bliske, intimne veze. Primjer čestice koju sadrži ovaj faktor je „*Osjećate se prisiljeno na upuštanje u seksualne odnose*“. Drugi faktor je *Strah od fizičke neprivlačnosti*, a odražava nastojanja da se dosegne i održi idealna slika ženskog tijela kakvu propisuje društvo te prijetnje povezane s neuspjehom postizanja tog cilja. Odnosi se i na društveno odbacivanje dođe li do neuspjeha u postizanju femininog standarda fizičke privlačnosti. „*Drugi ljudi procjenjuju da imate višak kilograma*“ je primjer čestice iz drugog faktora. Treći faktor je *Strah od viktimizacije* i sadrži čestice koje opisuju situacije u kojima su žene izložene mogućem nasilju ili napadu. Žene koje imaju visoke rezultate na ovom faktoru mogu se osjećati kao da nisu sposobne koristiti fizičku agresivnost u sprečavanju viktimizacije. Primjer čestice iz trećeg faktora je „*Osjećate se kao da vas netko slijedi*“. *Strah od asertivnog ponašanja* je četvrti faktor. Odnosi se na interpersonalna sukobljavanja i situacije koje zahtijevaju asertivno ponašanje. Čestice koje opisuju te situacije su povezane s kršenjem feminine norme poslušnosti i pasivnosti, a često se odnose na situacije na poslu. Čestica „*Pričate s nekime tko se ljuti na vas*“ je svrstana u četvrti faktor. Peti faktor je *Strah od nedovoljne brižljivosti* što je većinom povezano s neuspjehom žene da bude sposobna, uspješna majka. Problemi iz života značajnih drugih za ženu mogu značiti neuspjeh u ispunjavanju obiteljske rodne uloge njegovateljice i skrbiteljice. Čestica „*Vaš suprug je nezaposlen i ne može naći posao*“ je primjer za peti faktor. Ovi faktori sadrže stresore koji su salijentni za žene što je rezultat vrijednosti usvojenih kroz socijalizaciju

ženskih rodni uloga (Gillespie, 1990). Neke od tih uloga uključuju postizanje femininog standarda ljepote kroz umanjenu tjelesnu masu, izražavanje pasivnog, poslušnog ponašanja, stvaranje emocionalno bliskih, intimnih veza te brigu o dobrobiti značajnih drugih. Žene procjenjuju situacije iz Skale stresa zbog feminine rodne značajno stresnijima od muškaraca što ukazuje da su opisani stresori puno salijentniji za žene te možemo zaključiti da do kognitivnog uzbuđenja dolazi zbog utjecaja socijalizacije rodni uloga (Gillespie, 1990). Unutarnja valjanost ovih faktora izražena Cronbach alfa koeficijentom je .83 za *Strah od neemocionalnih veza*, .81 za *Strah od fizičke neprivlačnosti*, .77 za *Strah od viktimizacije*, .80 za *Strah od asertivnog ponašanja*, .73 za *Strah od nedovoljne brižljivosti* te .93 za cijelu skalu (Romero, 2008).

Van Well, Kolk i Arrindell (2005) su proveli istraživanje kojem je cilj bio ispitati mjerne karakteristike i faktorsku strukturu Skale stresa zbog maskuline rodne uloge (Eisler i Skidmore, 1987) i Skale stresa zbog feminine rodne uloge kod 2239 nizozemskih studenata i studentica. Rezultati konfirmatorne faktorske analize podržali su peterofaktorsku strukturu i zadovoljavajuću pouzdanost ovog mjernog instrumenta što je u kasnijim istraživanjima na poljskom uzorku potvrdila i Kazmierczak (2010).

Skala stresa zbog feminine rodne čini 39 izjava ili opisa situacija na koje se bilježe samoprocjene o doživljaju stresnosti na skali procjene od 6 stupnjeva (1=uoopće nije stresno, 6=jako je stresno). Viši rezultat dobiven na ovoj skali znači i veći percipirani stres vezan uz ženske rodne uloge. Za potrebe ovog istraživanja skala je uz dozvolu autora prevedena na hrvatski jezik. Faktorska struktura upitnika provjerena je faktorskom analizom zajedničkih komponenata uz Varimax rotaciju i unaprijed određenih pet faktora. Pet faktora zajedno objašnjava 48.95 % varijance cijelog upitnika. Pouzdanosti faktora izražene Cronbach alfa koeficijentom iznose .85 za faktor *Strah od nedovoljne brižljivosti*, .84 za faktor *Strah od fizičke neprivlačnosti*, .76 za *Strah od viktimizacije*, .78 za *Strah od neemocionalnih veza* i .78 za *Strah od asertivnosti* dok se korelacije među faktorima (prikazane u poglavlju Rezultati, Tablica 2.) kreću od umjereno do visoko značajnih. Provjerom pouzdanosti cijele skale potvrđena je visoka pouzdanost mjernog instrumenta pri čemu Cronbach alfa iznosi .93. U daljnjoj analizi rezultata koristit će se petofaktorska struktura upitnika dobivena ovim istraživanjem. U poglavlju Rezultati bit će prikazani deskriptivni pokazatelji ove skale, kao i svih skala korištenih u ovom istraživanju.

3.2.2. Skala internalizacije femininih rodnih uloga

Stupanj internalizacije tradicionalnih ženskih rodnih uloga ispitan je revidiranom, skraćenom verzijom Skale internalizacije femininih rodnih uloga (*Gender Role Socialization Scale*; Toner, 1999; Toner i sur. 2012). Skala internalizacije femininih rodnih uloga je skala samoprocjene stupnja do kojeg su žene procesom rodne socijalizacije usvojile normativne ženske rodne uloge i procjene utjecaja koju tradicionalne uloge imaju na njihovu dobrobit. Temelji se na uočenim kontradikcijama u rodnim ulogama suvremenih žena. Može služiti u znanstvene svrhe kao prediktivna i/ili mjera ishoda određene psihoterapije s klijenticama (Toner i sur., 2012).

Pri konstruiranju skale autori su surađivali sa stručnjacima iz drugih zemalja kako bi zadovoljili kriterij šire kulturološke primjene mjernog instrumenta. Originalna skala se sastojala od 62 čestice, a u ovom istraživanju je korištena njena kraća verzija od 30 čestica. Skraćenu verziju Skale internalizacije femininih rodnih uloga autori su validirali istraživanjem u kojem je sudjelovalo 700 ispitanica iz sveučilišne, kliničke i opće populacije. Faktorskom analizom su izlučena dva faktora koja zajedno objašnjavaju 42% varijance skale. Prvi faktor odražava mješavinu *A priori tema socijalizacije rodnih uloga* (npr., fizički izgled, romantične veze, kompetentnost), a drugi *Nesebičnost i požrtvovnost*. Koeficijent Cronbach alfa ukazuje na visoku pouzdanost oba faktora i cijele skale, .90 za oba faktora i .93 za cijelu skalu. Ukupna skala od 30 čestica negativno korelira s Marlowe-Crowne skalom ($r=-.26$) što ukazuje da je viši rezultat na socijalnoj poželjnosti povezan s nižom socijalizacijom rodnih uloga. Cijela skala korelira negativno sa subskalom maskuliniteta iz Bem (1974) Upitnika spolnih uloga ($r=-0.36$), a sa subskalom femininosti nije u korelaciji. Autori su razvili skalu s dobrim psihometrijskim svojstvima, namijenjenu mjerenju internalizacije rodnih uloga kod žena.

Za potrebe ovog istraživanja skala je uz dozvolu autora prevedena na hrvatski jezik. Skala internalizacije femininih rodnih uloga se sastoji od 30 čestica na koje se odgovori samoprocjene bilježe na skali procjene od 7 stupnjeva (1=uopće se ne slažem, 7=u potpunosti se slažem). Viši rezultat na ovoj skali ukazuje na viši stupanj internaliziranja normativnih ženskih rodnih uloga. Primjeri čestica iz ove skale su „*Osjećam se sebično kada svoje potrebe stavljam na prvo mjesto.*“ i „*Brižljiva sam prema drugima, ali ne i prema sebi.*“. Zbog provjere faktorske strukture skale provedena je faktorska analiza zajedničkih komponenti uz Varimax rotaciju i unaprijed određena dva faktora. Oba faktora zajedno objašnjavaju 34.77 %

varijance cijele skale. Prvi faktor *Nesebičnost i požrtvovnost* se sastoji od 13 čestica i dobiveni koeficijent pouzdanosti tipa Cronbach alfa za njega iznosi .88. Drugi faktor *A priori teme vezane uz socijalizaciju rodni uloga* sadrži 17 čestica čija je pouzdanosti .81. Faktori su u međusobnoj značajnoj pozitivnoj korelaciji ($r=.59$, $p<0.01$). Dobiveni Cronbach alfa je visok za cjelokupnu skalu (.93) što ukazuje na visoku pouzdanost mjernog instrumenta. Dvofaktorska struktura upitnika dobivena ovim istraživanjem bit će korištena u daljnjoj obradi podataka.

3.2.3. Mjere psihološke dobrobiti

Kao mjere opće dobrobiti žena korišteni su prijevodi Skale zadovoljstva životom (*Satisfaction With Life Scale*; Diener, Emmons, Larsen i Griffin, 1985), Skale pozitivnog i negativnog afekta (*Positive and Negative Affect Scale*; Watson, Clark i Tellegen, 1988) i Upitnika općeg zdravlja (*General Health Questionnaire-12*; Goldberg i Williams, 1988).

Skala zadovoljstva životom (Diener i sur., 1985) se sastoji od 5 čestica kojima se mjeri kognitivna procjena zadovoljstva životom, a na hrvatski jezik su je prevele Brdar i Anić (2010). Ispitanici odgovaraju na skali procjene od sedam stupnjeva, od 1 (uopće ne) do 7 (jako), a primjer čestice je „*Moj život je vrlo blizu onome što smatram idealnim*“. Viši rezultat na ovaj skali znači veće zadovoljstvo životom. Na hrvatskom uzorku su za ovu skalu dobiveni koeficijenti pouzdanosti tipa Cronbach alpha od .71 (Brdar i Anić, 2010) do .81 (Mirjanić i Milas, 2011) dok pouzdanost skale dobivena ovim istraživanjem iznosi .85.

Skala pozitivnog i negativnog afekta (Watson, Clark i Tellegen, 1988) se sastoji od 20 čestica i mjeri učestalost doživljavanja pozitivnih i negativnih emocionalnih stanja u zadnjih mjesec dana (10 čestica mjeri pozitivne i 10 negativne emocije). Ispitanici na skali od 5 stupnjeva (1=uopće ne, 5=jako) procjenjuju u kojoj ih mjeri opisuju riječi koje označavaju različita afektivna stanja (npr., „*Uzbuđena*“, „*Uplašena*“, „*Ponosna*“, itd). PANAS su na hrvatski jezik preveli Kardum i Bezinović (1992). Na hrvatskom uzorku su dobivene pouzdanosti (Cronbach alfa) faktora *Pozitivne emocije* .85, a faktora *Negativne emocije* .88 (Brdar i Anić, 2010). Pouzdanost cijele skale dobivena ovim istraživanjem iznosi .71, a .87 za skalu *Pozitivnih emocija*, odnosno .90 za skalu *Negativnih emocija*. Faktori su u međusobno statistički značajnoj negativnoj korelaciji ($r=-.39$, $p<.01$).

Upitnik općeg zdravlja (Goldberg i Williams, 1988) se koristi za mjerenje opće psihološke dobrobiti, ali i kao *screening* instrument za najučestalije poremećaje. Upitnik

općeg zdravlja-12 je konstruiran kao jednofaktorski instrument čiji Cronbach alfa koeficijent dobiven na ženskim uzorcima iznosi .75 (Sánchez-López, 2008), a na miješanom uzorku .94 (Lesage i sur., 2011). Postoje istraživanja koja potvrđuju dvofaktorsku ili trofaktorsku strukturu Upitnik općeg zdravlja-12 što za potrebe ovog istraživanja nije relevantno jer je korištena jednofaktorska verzija. Odgovori se bilježe na skali procjene od 4 stupnja (1=puno manje nego obično, 4=puno više nego obično), a primjeri čestica su „*Jeste li se u posljednjih nekoliko tjedana mogli koncentrirati?*“ i „*Jeste li se u posljednjih nekoliko tjedana osjećali nesretno i depresivno?*“. Viši rezultat na Upitniku općeg zdravlja-12 znači i veću psihološku dobrobit, pri čemu su određene čestice rekodirane. Za potrebe ovog istraživanja upitnik je uz dozvolu autora preveden na hrvatski jezik. Cronbach alfa koeficijent pouzdanosti Upitnika općeg zdravlja-12 korištenog u ovom istraživanju iznosi .80.

3.3. Postupak

Istraživanje je provedeno u periodu od lipnja do srpnja 2014. godine. Ispitanice su upitnike zaprimile u *google.docs* formatu koji im je poslan na *e-mail* ili *facebook* adrese uz zamolbu da metodom *snježne grude* internetsku adresu istraživanja proslijede poznicama koje bi mogle biti zainteresirane za sudjelovanje. Prije početka rješavanja upitnika sudionice su pročitale uputu u kojoj je naglašeno da se radi o anonimnom istraživanju osmišljenom za svrhe izrade diplomskog rada. Redosljed rješavanja upitnika bio je isti za sve: *Skala stresa zbog feminine rodne uloge*, *Skala internalizacije femininih rodni uloga*, *Skala zadovoljstva životom*, *Skala pozitivnog i negativnog afekta*, *Upitnik općeg zdravlja-12*. Samo rješavanje upitnika trajalo je okvirno 20 minuta.

4. REZULTATI

Pri obradi rezultata korištene su deskriptivna analiza uzorka, analiza pouzdanosti mjernih instrumenata, jednosmjerna analiza varijance, t-test, linearna regresijska analiza i hijerarhijska regresijska analiza s moderatorskim efektima. Rezultati su obrađivani statističkim paketom SPSS (verzija 17.0) za Microsoft Windows operativni sustav.

4.1. Pouzdanost skala i deskriptivne mjere

Prije provođenja detaljne statističke analize uzorka, izračunate su deskriptivne mjere kao i koeficijenti pouzdanosti za skale korištene u istraživanju, a koje su prikazane u Tablici 1. Dobivene pouzdanosti kreću se od .76 do .90. Deskriptivni podatci ukazuju na povišen doživljaj stresa zbog feminine rodne uloge (van Well, Kolk i Arrindell, 2005) dok se rezultati dobiveni mjerenjem internalizacije rodni uloga (Tang i Tang, 2001) i opće dobrobit kreću oko prosjeka.

Tablica 1. Deskriptivni podatci i koeficijenti pouzdanosti tipa Cronbach alfa za sve ispitane varijable

Skale	N	M	SD	Raspon rezultata (min-max)	Cronbach alfa
Strah od nedovoljne brižljivosti	11	4.58	0.88	1-6	.85
Strah od fizičke neprivlačnosti	8	3.45	1.08	1-6	.84
Strah od viktimizacije	7	4.12	0.92	1-6	.76
Strah od neemocionalnih veza	9	3.71	0.91	1-6	.78
Strah od asertivnosti	4	3.58	1.11	1-6	.78
Nesebičnost i požrtvovnost	13	3.28	1.16	1-7	.88
A priori teme vezane uz socijalizaciju rodni uloga	17	3.42	0.88	1-7	.81
Skala zadovoljstva životom	5	3.24	0.93	1-5	.85
Skala pozitivnog afekta	10	3.45	0.71	1-5	.87
Skala negativnog afekta	10	2.54	0.84	1-5	.90
Upitnik općeg zdravlja-12	12	2.67	0.52	1-4	.80

4.2. Efekti demografskih varijabli na stres zbog femininih rodnih uloga i internalizaciju femininih rodnih uloga

Kako bi se utvrdile razlike među ispitanicama s obzirom na različite demografske varijable u stresu i internalizaciji provedene su jednosmjerne analize varijance (uz Scheffeoov post hoc test) i t-testovi. Prema kumulativnim frekvencijama ispitanice su raspoređene u četiri dobne kategorije, od 18 do 21 godine (26.7 %), od 22 do 25 godina (27.1 %), od 26 do 34 godine (21.8 %) i od 35 do 67 godina (24.4 %). Ispitanice iz dobne skupine od 26 do 34 godine ($M=142.53$, $SD=4.2$) doživljavaju značajno niži stres zbog femininih rodnih uloga ($F=3.99$, $df=3$, $p<0.01$) od ispitanica iz dobnih skupina od 18 do 21 godine ($M=159.43$, $SD=3.72$) te 22 do 25 godina ($M=159.39$, $SD=3.67$). Ostale dobne skupine se međusobno statistički značajno ne razlikuju prema doživljenom rodnom stresu.

Zbog malog postotka homoseksualnih (2.2 %) i biseksualnih (12.0 %) ispitanica te su kategorije spojene u jednu koja je s obzirom na razlike u doživljaju stresa zbog femininih rodnih uloga i internalizacije femininih rodnih uloga uspoređena s kategorijom heteroseksualnih ispitanica. Ispitanice koje su heteroseksualne orijentacije ($M=156.90$, $SD=27.58$) doživljavaju značajno više stresa vezanog uz feminine rodne uloge ($t=-2.92$, $df=223$, $p<0.01$) od ispitanica homoseksualne i biseksualne orijentacije ($M=140.78$, $SD=36.08$). Religiozne ispitanice ($M=159.45$, $SD=28.62$) doživljavaju značajno viši stres zbog femininih rodnih uloga ($t=-2.00$, $df=223$, $p<0.01$) od nereligioznih ispitanica ($M=151.49$, $SD=29.57$).

Ispitanice iz dobne skupine od 18 do 21 godine ($M=108.37$, $SD=3.42$) značajno više internaliziraju feminine rodne uloge ($F=3.17$, $df=3$, $p<0.05$) od ispitanica starih 26 do 34 godine ($M=93.33$, $SD=3.78$). Ostale dobne skupine se međusobno statistički značajno ne razlikuju prema internaliziranju femininih rodnih uloga.

Heteroseksualne ispitanice ($M=102.35$, $SD=26.54$) više internaliziraju feminine rodne uloge ($t=-2.11$, $df=223$, $p<0.05$) od homoseksualnih i biseksualnih ispitanica ($M=91.59$, $SD=27.47$). Ostale demografske varijable nisu se pokazale značajnima s obzirom na doživljeni rodni stres i internalizaciju rodnih uloga kod ispitanica.

4.3. Povezanost između stresa zbog femininih rodnih uloga, internalizacije femininih rodnih uloga i mjera dobrobiti

Kako bi ispitali povezanosti između stresa zbog femininih rodnih uloga, internalizacije femininih rodnih uloga i mjera psihološke dobrobiti izračunati su Pearsonovi koeficijenti korelacije. Iz Tablice 2. je vidljivo da općenito mjere stresa zbog femininih rodnih uloga i internalizacije femininih rodnih uloga statistički značajno negativno koreliraju s pozitivnim mjerama psihološke dobrobiti, a statistički značajno pozitivno s negativnom mjerom psihološke dobrobiti. Korelacije među varijablama su značajne, ali niske. Međutim, sve su uzete u obzir pri interpretaciji rezultata. Tako rezultati dobiveni na Skali stresa zbog feminine rodne uloge negativno koreliraju sa zadovoljstvom životom i općom dobrobiti, a pozitivno s negativnim emocijama. Subskale Strah od fizičke neprivlačnosti, Strah od viktimizacije, Strah od neemocionalnih veza i Strah od asertivnosti također su u pozitivnom odnosu s negativnim emocijama. Zadovoljstvo životom, opća dobrobit i pozitivne emocije su negativno povezani sa Strahom od fizičke neprivlačnosti i Strahom od asertivnosti. Skala internalizacije femininih rodnih uloga te njena subskala Nesebičnost i požrtvovnost u negativnoj su korelaciji sa sve tri mjere pozitivne dobrobiti te u pozitivnoj korelaciji s negativnim emocijama. Subskala A priori teme vezane uz socijalizaciju rodnih uloga također je u pozitivnom odnosu s negativnim emocijama te negativno korelira s općom dobrobiti i pozitivnim emocijama.

Tablica 2. Korelacije između svih varijabli

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.	23.	24.	
1. Dob	-																								
2. Obrazovanje	.37**	-																							
3. Mjesto prebivanja do punoljetnosti	.05	.13*	-																						
4. Religioznost	-.06	-.08	-	-																					
5. Seksualna orijentacija	-.06	.03	.23**																						
6. Etnička pripadnost	.08	-.01	.07	-.11	-																				
7. Društvena klasa	.07	.11	.08	.11	.05	.03	-																		
8. Bračni status	.66**	.28**	-.03	-.03	-.09	.05	.16*	-																	
9. Godine provedene u životu s partnerom	.77**	.17*	-.06	.03	-.03	.07	.13*	.57**	-																
10. Broj djece	.75**	.23**	-.04	.01	-.05	.05	.14*	.63**	.70**	-															
11. Radni status	.69**	.41**	.06	-.07	-.10	.04	.00	.50**	.52**	.50**	-														
12. Primaanja u odnosu na partnera	.51**	.28**	.05	.01	-.03	.02	.05	.50**	.39**	.35**	.64**	-													
13. Skala stresa zbog feminine rodne uloge	-.07	.03	.03	.13*	-	-	.08	-.11	.01	-.03	-.02	-.03	-												
14. Strah od nedovoljne brižljivosti	-.01	.04	.07	.10	.19**	.03	-	.06	-.07	.05	.02	.05	.00	.84**	-										
15. Strah od fizičke neprivlačnosti	-.16*	.03	-.01	-.01	-.16*	-	.10	-.09	-.08	-.08	-.10	-.08	.71**	.40**	-										
16. Strah od viktimizacije	.06	-.02	-.02	.21**	-	.01	.03	-.06	.12	.02	.03	.00	.79**	.65**	.37**	-									
17. Strah od neemocionalnih veza	-.10	.06	.04	.16*	-.10	.02	.14*	-.13	-.03	-.05	-.02	-.00	.83**	.61**	.50**	.57**	-								
18. Strah od asertivnosti	-.03	-.03	-.01	.09	-.12	.06	-.05	-.10	-.02	-.01	-.04	-.08	.70**	.47	.43**	.56**	.50**	-							
19. Skala internalizacije femininih rodni uloga	-.11	-.15*	-.11	.08	-.17*	-	-.02	-.03	.02	-.02	-.03	-.09	.37**	.17**	.43**	.29**	.28**	.31**	-						
20. Nesebičnost i požrtvovnost	-.09	-.14*	-.10	.10	-.13*	-	-.12	-.05	-.00	-.00	.01	-.07	.34**	.17**	.31**	.25**	.30**	.33**	.89**	-					
21. A priori teme vezane uz socijalizaciju rodni uloga	-.11	-.13	-.10	.04	-.17*	.01	.09	-.01	.05	-.04	-.07	-.08	.32**	.14*	.45**	.27**	.19**	.22**	.89**	.59**	-				
22. Skala zadovoljstva životom	.01	.07	-.02	.21**	.03	.02	.27**	.18**	.09	.04	.00	.01	-.14*	-.01	-	-.07	-.07	-	-	-	-.05	-			
23. Upitnik općeg zdravlja – 12	.17**	.21**	.02	.08	.04	.00	.16*	.19**	.12	.11	.17**	.25**	-.16*	-.06	.18**	-.12	-.10	.28**	.21**	.32**	-	.44**	-		
24. Skala pozitivnog afekta	.23**	.12	.01	.15*	.03	.10	.14*	.16*	.22**	.20**	.14*	.16*	-.08	.01	.20**	-.02	-.01	.20**	.38**	.40**	.28**	-	.51**	.54**	-
25. Skala negativnog afekta	-	-.13*	-.14*	.05	.04	-	-	-	-	-	-	-.144	.27**	.07	.18**	.36**	.20**	.21**	.29**	.30**	.21**	-	-	-	-
	.29**					.08	.19**	.28**	.19**	.25**	.19**							.47**	.49**	.36**		.44**	.44**	.40**	

* p < 0.05, ** p < 0.01

4.4. Efekt demografskih varijabli na mjere psihološke dobrobiti

Zbog velikog broja prediktorskih varijabli s obzirom na broj ispitanica iz ovog istraživanja, provedene su zasebne regresijske analize kako bi se ispitaio efekt demografskih varijabli na četiri mjere dobrobiti korištene u istraživanju. Dob, obrazovanje, mjesto prebivanja do punoljetnosti, religioznost, seksualna orijentacija, etnička pripadnost, društvena klasa, bračni status, godine provedene u životu s partnerom, broj djece, radni status i primanja u odnosu na partnera u regresijske modele su unesene *stepwise* metodom, istim redoslijedom za sve mjere dobrobiti.

Dvanaest demografskih varijabli ukupno objašnjava 40% varijance zadovoljstva životom dok su pojedinačni pozitivni značajni prediktori zadovoljstva životom religioznost ($\beta=.32$, $p<0.01$) i društvena klasa ($\beta=.25$, $p<0.01$). Religioznost i viša društvena klasa značajno prediciiraju visoko zadovoljstvo životom.

Sve demografske varijable objašnjavaju ukupno 33% varijance opće dobrobiti. Pojedinačni pozitivni značajni prediktori zadovoljstva životom su primanja u odnosu na partnera ($\beta=.25$, $p<0.01$) i religioznost ($\beta=.21$, $p<0.01$). Viša primanja u odnosu na partnera i religioznost značajno prediciiraju visoku opću dobrobit.

Demografske varijable ukupno objašnjavaju 32% varijance pozitivnih emocija pri čemu su značajni pozitivni prediktori godine života provedene s partnerom ($\beta=.25$, $p<0.01$) i religioznost ($\beta=.21$, $p<0.01$). Više godina provedenih u životu s partnerom i religioznost značajno prediciiraju visoke pozitivne emocije.

Dvanaest demografskih varijabli ukupno objašnjava 34% ukupne varijance negativnih emocija. Pojedinačni negativni značajni prediktor negativnih emocija je bračni status ($\beta=-.34$, $p<0.01$) te ispitanice bez partnera izjavljuju o visokoj razini negativnih emocija.

4.4. Efekt internalizacije femininih rodni uloga na odnos stresa zbog femininih rodni uloga i psihološke dobrobiti

Kako bi se ispitaio interakcijski efekt internalizacije femininih rodni uloga u odnosu između stresa zbog femininih rodni uloga i opće dobrobiti korištena je hijerarhijska regresijska analiza. U sve je analize kao prediktorske varijable u prvi korak uneseno pet mjera stresa zbog femininih rodni uloga (Strah od nedovoljne brižljivosti, Strah od fizičke

neprivlačnosti, Strah od viktimizacije, Strah od neemocionalnih veza, Strah od asertivnosti), u drugi dvije mjere internalizacije rodnih uloga (Nesebičnost i požrtvovnost te A priori teme vezane uz socijalizaciju rodnih uloga), a u treći njihovi interakcijski termini. Kao kriterijske varijable korišteni su zadovoljstvo životom, opća dobrobit, pozitivni afekti i negativni afekt. Kako bi se ispitaio puni odnos kriterijskih i prediktorski varijabli, unesene su sve interakcije, neovisno o tome jesu li glavni efekti kriterijskih varijabli bili značajni. Dobiveni rezultati prikazani su u Tablicama 3. do 6. pri čemu su navedeni samo statistički značajni rezultati. Mjere stresa zbog femininih rodnih uloga i mjere internalizacije femininih rodnih uloga prethodno su centrirane kako bi se kontrolirao efekt multikolinearnosti.

Iz Tablice 3. vidljivo je da tri grupe prediktora objašnjavaju ukupno 27% varijance zadovoljstva životom. Mjere stresa zbog femininih rodnih uloga unesene u prvom koraku objašnjavaju 11% varijance kriterija, a mjere internalizacije femininih rodnih uloga unesene u drugom koraku dodatnih 10%. Interakcija stresa zbog femininih rodnih uloga i internalizacije femininih rodnih uloga unesena u trećem koraku nema značajan doprinos u objašnjenju varijance zadovoljstva životom. Pojedinačni negativni značajni prediktori zadovoljstva životom su strah od asertivnosti te nesebičnost i požrtvovnost dok su a priori teme vezane uz socijalizaciju i rodne uloge pozitivni značajni prediktori zadovoljstva životom. Žene koje doživljavaju strah od asertivnosti te žene koje se smatraju nesebičnima i požrtvovnima izjavljuju o niskom zadovoljstvu životom. Žene koje su visoko internalizirale teme vezane uz socijalizaciju i rodne uloge izjavljuju o visokom zadovoljstvu životom.

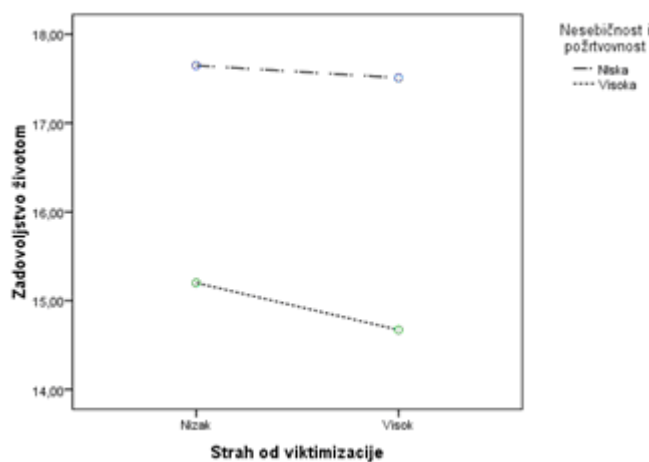
Interakcija straha od viktimizacije i nesebičnosti i požrtvovnosti, prikazana na Slici 1., također je negativan prediktor zadovoljstva životom. Žene koje se ne osjećaju nesebično i požrtvovno izjavljuju o visokom zadovoljstvu životom bez obzira na strah od viktimizacije za razliku od žene koje su visoko nesebične i požrtvovne kod kojih zadovoljstvo životom opada kako strah od viktimizacije raste.

Tablica 3. Rezultati hijerarhijske regresijske analize za kriterijsku varijablu zadovoljstva životom

Prediktori	ΔR^2	R^2	β
Korak 1			
Strah od asertivnosti			-.34**
	.11**	.11**	
Korak 2			
Nesebičnost i požrtvovnost			-.41**
A priori teme vezane uz socijalizaciju i rodne uloge			.30**
	.10**	.21**	
Korak 3			
Strah od viktimizacije x Nesebičnost i požrtvovnost			-.29**
Strah od viktimizacije x A priori teme vezane uz socijalizaciju i rodne uloge			.25*
	.06	.27**	

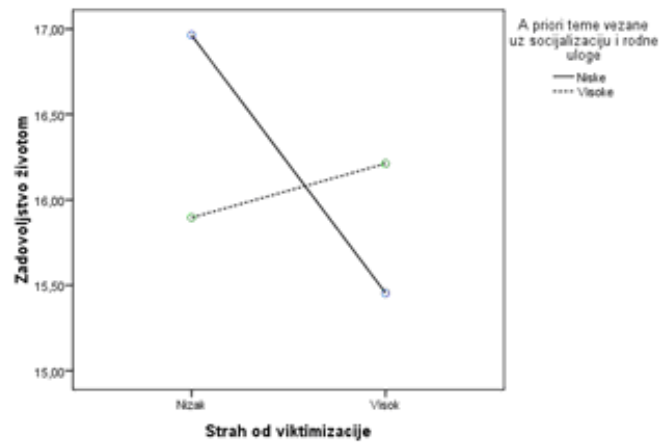
* $p < 0.05$, ** $p < 0.01$
 ΔR^2 - doprinos pojedine grupe prediktora objašnjenju varijanci
 R^2 - ukupni doprinos prediktora objašnjenju varijanci
 β - samostalni doprinos prediktora objašnjenju varijanci

Slika 1. Interakcija straha od viktimizacije i nesebičnosti i požrtvovnosti s obzirom na zadovoljstvo životom

Kako je prikazano na Slici 2., interakcija straha od viktimizacije i a priori tema vezanih uz socijalizaciju i rodne uloge pozitivan je prediktor zadovoljstva životom. Kod ispitanica koje nisu internalizirale teme vezane uz socijalizaciju i rodne uloge zadovoljstvo životom se smanjuje u funkciji povećanja razine straha od viktimizacije dok je kod žena koje su internalizirale teme vezane uz socijalizaciju i rodne uloge zadovoljstvo životom nisko neovisno o strahu od viktimizacije.

Slika 2. Interakcija straha od viktimizacije i a priori tema vezanih uz socijalizaciju i rodnu ulogu s obzirom na zadovoljstvo životom

Prema rezultatima prikazanim u Tablici 4. vidljivo je da svi prediktori objašnjavaju ukupno 21% varijance opće dobrobiti. Mjere stresa zbog femininih rodni uloga unesene u prvom koraku objašnjavaju 6% varijance kriterija, mjere internalizacije femininih rodni uloga unesene u drugom koraku dodatnih 12% dok interakcijski termini unesen u trećem koraku nemaju značajan doprinos u objašnjenju opće dobrobiti. Pojedinačni negativni značajni prediktori opće dobrobiti su strah od fizičke neprivlačnosti te nesebičnost i požrtvovnost. Žene koje se osjećaju visoko nesebičnima i požrtvovnima te one koje izvještavaju o visokom strahu od fizičke neprivlačnosti izjavljuju o niskoj općoj dobrobiti.

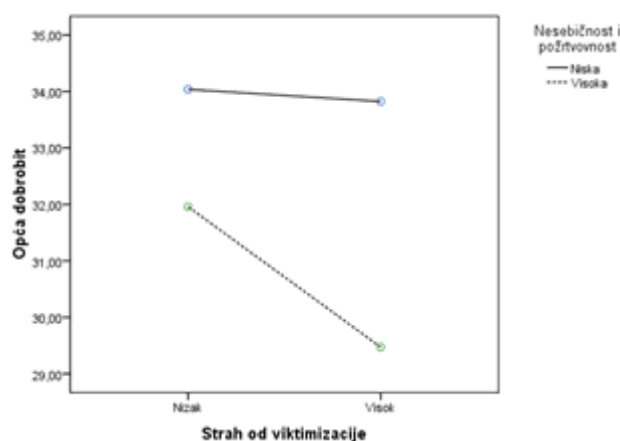
Interakcija straha od viktimizacije i nesebičnosti i požrtvovnosti također je negativan prediktor opće dobrobiti. Kako je prikazano na Slici 3., žene koje se ne osjećaju nesebičnima i požrtvovnima izjavljuju o visokoj općoj dobrobiti neovisno o strahu od viktimizacije za razliku od žena koje su nesebične i požrtvovne kod kojih opća dobrobit opada kako raste strah od viktimizacije.

Tablica 4. Rezultati hijerarhijske regresijske analize za kriterijsku varijablu opće dobrobiti

Prediktori	ΔR^2	R^2	β
Korak 1			
Strah od fizičke neprivlačnosti	.06*	.06*	-.17*
Korak 2			
Nesebičnost i požrtvovnost	.12**	.18**	-.37**
Korak 3			
Strah od viktimizacije x Nesebičnost i požrtvovnost	.03	.21**	-.27*

* $p < 0.05$, ** $p < 0.01$
 ΔR^2 - doprinos pojedine grupe prediktora objašnjenju varijanci
 R^2 - ukupni doprinos prediktora objašnjenju varijanci
 β - samostalni doprinos prediktora objašnjenju varijanci

Slika 3. Interakcija straha od viktimizacije i nesebičnosti i požrtvovnosti s obzirom na opću dobrobit

Iz Tablice 5. vidljivo je da tri grupe prediktora objašnjavaju ukupno 18% varijance pozitivnih emocija. Mjere stresa zbog femininih rodni uloga unesene u prvom koraku objašnjavaju 7% varijance kriterija, mjere internalizacije femininih rodni uloga unesene u drugom koraku dodatnih 6% dok interakcijski termini unesen u trećem koraku nemaju značajan doprinos u objašnjenju pozitivnih emocija. Pojedinačni negativni značajni prediktori pozitivnih emocija su strah od fizičke neprivlačnosti, strah od asertivnosti te nesebičnost i požrtvovnost. Žene koje doživljavaju strah od fizičke neprivlačnosti i asertivnosti te žene koje se smatraju nesebičnima i požrtvovnima izjavljuju o niskim pozitivnih emocijama.

Interakcija straha od viktimizacije i nesebičnosti i požrtvovnosti negativan je prediktor pozitivnih emocija. Kako je vidljivo iz Slike 4. žene koje nisu nesebične i požrtvovne osjećaju više pozitivnih emocija kako raste strah od viktimizacije za razliku od žena koje su

internalizirale nesebičnost i požrtvovnost kod kojih pozitivna emocionalnost blago opada s povećanjem straha od viktimizacije.

Tablica 5. Rezultati hijerarhijske regresijske analize za kriterijsku varijablu pozitivnih emocija

Prediktori	ΔR^2	R^2	β
Korak 1			
Strah od fizičke neprivlačnosti			-.21**
Strah od asertivnosti			-.20*
	.07**	.07**	
Korak 2			
Nesebičnost i požrtvovnost			-.28**
	.06**	.13**	
Korak 3			
Strah od viktimizacije x Nesebičnost i požrtvovnost			-.23*
Strah od asertivnosti x A priori teme vezane uz socijalizaciju i rodne uloge			.27*
	.05	.18**	

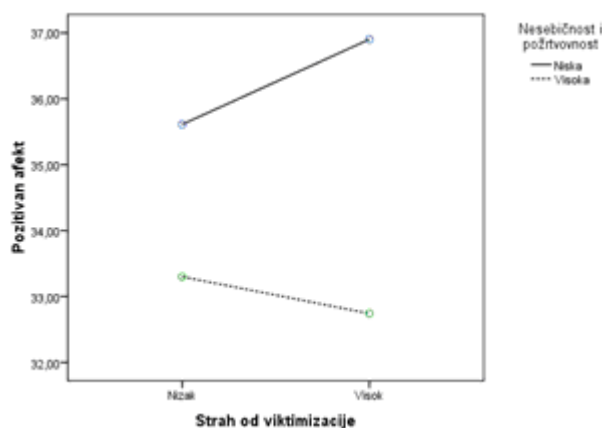
* $p < 0.05$, ** $p < 0.01$

ΔR^2 - doprinos pojedine grupe prediktora objašnjenju varijanci

R^2 - ukupni doprinos prediktora objašnjenju varijanci

β - samostalni doprinos prediktora objašnjenju varijanci

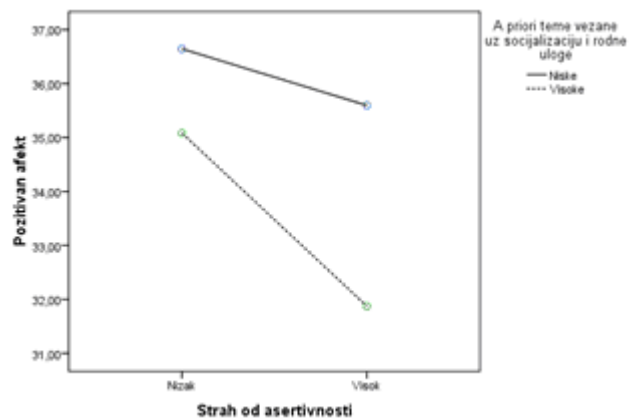
Slika 4. Interakcija straha od viktimizacije i nesebičnosti i požrtvovnosti s obzirom na pozitivne emocije

Interakcija straha od asertivnosti i a priori tema vezanih uz socijalizaciju i rodne uloge, prikazana na Slici 5., pozitivan je prediktor kriterija pozitivnih emocija. Žene koje nisu internalizirale teme vezane uz socijalizaciju i rodne uloge izjavljuju o višem stupnju pozitivne emocionalnosti neovisno o strahu od asertivnosti dok ispitanice koje su internalizirale teme

vezane uz socijalizaciju i rodne uloge izjavljuju o nižoj pozitivnoj emocionalnosti s porastom straha od asertivnosti.

Slika 5. Interakcija straha od asertivnosti i a priori tema vezanih uz socijalizaciju i rodne uloge s obzirom na pozitivne emocije

Prema rezultatima prikazanim u Tablici 6. vidljivo je da svi prediktori objašnjavaju ukupno 36% varijance negativnih emocija. Mjere stresa zbog femininih rodni uloga unesene u prvom koraku objašnjavaju 17% varijance kriterija, mjere internalizacije femininih rodni uloga unesene u drugom koraku dodatnih 14%, dok treća grupa prediktora nema značajan doprinos u objašnjenju negativnih emocija. Pojedinačni pozitivni značajni prediktori negativnih emocija su strah od fizičke neprivlačnosti te nesebičnost i požrtvovnost. Negativna emocionalnost je visoka kod onih ispitanica koje strahuju od fizičke neprivlačnosti te se smatraju nesebičnima i požrtvovnima. Strah od nedovoljne brižljivosti negativno predicira negativne emocije. Ispitanice koje izjavljuju o niskoj razini straha od nedovoljne brižljivosti doživljavaju više negativnih emocija od ispitanica koje strahuju od nedovoljne brižljivosti.

Tablica 6. Rezultati hijerarhijske regresijske analize za kriterijsku varijablu negativnih emocija

Prediktori	ΔR^2	R^2	β
Korak 1			
Strah od nedovoljne brižljivosti			-.24**
Strah od fizičke neprivlačnosti			.32**
	.17**	.17**	
Korak 2			
Nesebičnost i požrtvovnost			.42**
	.14**	.31**	
Korak 3			
Strah od neemocionalnih veza x A priori teme vezane uz socijalizaciju i rodne uloge			-.34*
	.05	.36**	

* $p < 0.05$, ** $p < 0.01$

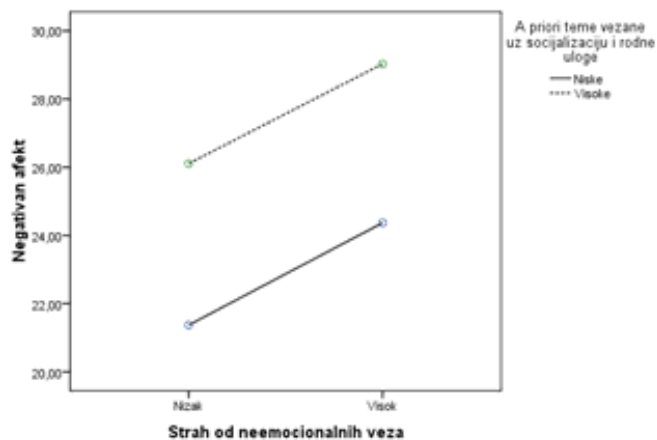
ΔR^2 - doprinos pojedine grupe prediktora objašnjenju varijanci

R^2 - ukupni doprinos prediktora objašnjenju varijanci

β - samostalni doprinos prediktora objašnjenju varijanci

Interakcija straha od neemocionalnih veza i a priori tema vezanih uz socijalizaciju i rodne uloge, prikazana na Slici 6., negativan je prediktor kriterija negativne emocionalnosti. Žene koje su internalizirale teme vezane uz socijalizaciju i rodne uloge doživljavaju više negativnih emocija s porastom straha od neemocionalnih veza za razliku od žena koje nisu internalizirale teme vezane uz socijalizaciju i rodne uloge kod kojih dolazi do blagog rasta negativnih emocija s porastom straha od neemocionalnih veza.

Slika 6. Interakcija straha od neemocionalnih veza i a priori tema vezanih uz socijalizaciju i rodne uloge s obzirom na negativne emocije

5. RASPRAVA

Ovim istraživanjem ispitan je efekt stresa zbog femininih rodni uloga i internalizacije femininih rodni uloga na psihološku dobrobit žena. U tu svrhu korištene su Skala stresa zbog femininih rodni uloga (FGRSS) i Skala internalizacije femininih rodni uloga (GRSS) koje su uz dozvole autorica prevedene na hrvatski jezik. Potvrđena je faktorska struktura mjernih instrumenata te su dobivene umjerene do visoke pouzdanosti.

Deskriptivni podatci dobiveni korištenjem Skale stresa zbog femininih rodni uloga ukazuju na viši doživljaj stresa zbog feminine rodne uloge kod ispitanica iz ovog uzorka nego u istraživanjima koje su Well, Kolk i Arrindell (2005) proveli na 1201 studentici iz Kanade. Bijelić (2011) navodi da se u hrvatskom društvu ravnopravnost među rodovima ne prakticira nego doživljava samo na deklarativnoj razini. Žene u Hrvatskoj još uvijek usvajaju rodne uloge do te mjere da doživljavaju stresne reakcije u situacijama kada je njihova tradicionalna uloga izazvana ili ugrožena. Moguće je da žene koje su članice nekih drugih, egalitarnijih društava imaju na raspolaganju veći raspon društveno prihvatljivih obrazaca interakcije, neovisno o tradicionalnim rodni ulogama. Ipak, kako nisu ispitane varijable crta ličnosti kod ispitanica, moguće je da se povišeni stres zbog femininih rodni uloga javlja kao posljedica određenih profila ličnosti ili nedovoljno razvijenih socijalnih vještina (Kazmierczak, 2010).

Prvi problem ovog rada odnosio se na ispitivanje razlika u stresu zbog femininih rodni uloga s obzirom na demografske varijable. Postavljena je hipoteza da će stres zbog femininih rodni uloga biti viši kod ispitanica koje su mlađe, nižeg stupnja obrazovanja, koje su do punoljetnosti prebivale u gradskim mjestima, koje su udate ili u vezi, dulje žive s partnerom, imaju niža primanja od partnera, imaju djecu, zaposlene su, religiozne, heteroseksualne orijentacije, pripadaju nekoj od etničkih manjina i nižeg su socio-ekonomskog statusa. Kako bi se utvrdile razlike među ispitanicama s obzirom na stres zbog femininih rodni uloga provedene su jednosmjerna analiza varijance i t-testovi. Rezultati su pokazali da ispitanice od 26 do 34 godine starosti doživljavaju značajno manje stresa zbog femininih rodni uloga od ispitanica u dobnim skupinama od 18 do 25 godina. Stres zbog femininih rodni uloga obuhvaća razne situacije koje su prijetnja usvojenim tradicionalnim obrascima ponašanja kod žena. Stoga je moguće da se nađene razlike među starijim i mlađim ispitanicama odnose na situacije vezane uz fizički izgled ili ostvarivanje emocionalnih odnosa koje su salijentnije za mlađu životnu dob (Gillespie, 1990). Sukladno tome, možemo pretpostaviti da ispitanice u dobi od 26 do 34 godine percipiraju stresore karakteristične za svoju razvojnu dob i ponašanja

vezana uz njih (roditeljstvo, razvoj karijere i sl.) manje rodno specifičnima od npr. fizičkog izgleda. Feminine rodne uloge nastale su unutar normativno heteroseksualnog društva, stoga je očekivano da žene koje usvajaju heteroseksualni identitet doživljavaju i viši stres zbog femininih rodni normi od žena koje su drugačijih seksualnih orijentacija. Moguće je da su žene homoseksualne ili biseksualne orijentacije tijekom procesa usvajanja svog seksualnog identiteta razvile ponašanja i percepciju drugačiju od onih propisanih normativnim heteroseksualnim rodni ulogama. Žene koje se smatraju religioznima izjavljuju o višoj razini stresa zbog feminine rodne uloge od nereligioznih žena. Moguće je da tradicionalno poimanje rodni uloga žena iz perspektive religioznosti („dobra supruga i majka“) stvara dodatni stres zbog femininih rodni uloga uz sve društveno i kulturno nametnute standarde. Dominantna katolička vjeroispovijest u Hrvatskoj je otvoreno patrijarhalna te ovakav rezultat nije iznenađujući. Razlike među ispitanica nađene su kod samo tri demografske varijable od dvanaest obuhvaćenih ovim istraživanjem te možemo zaključiti da prva hipoteza nije u potpunosti potvrđena. Ovim rezultatima djelomično je potvrđena hipoteza o utjecaju demografskih varijabli na stres zbog femininih rodni uloga kod žena.

Drugi problem ovog istraživanja bio je ispitati razlike u internalizaciji femininih rodni uloga kod ispitanica s obzirom na demografske varijable. Zbog malog broja istraživanja na području internalizacije rodni uloga kod žena, bilo je moguće postaviti samo hipotezu da će više internalizirati one ispitanice s više rodni uloga (Tang i Tang, 2001). Hrvatsko društvo je prije dvadesetak godina prešlo iz socijalističkog uređenja u kapitalističko te se ženama osim tradicionalnih rodni uloga nameću i one orijentirane na dobro obrazovanje, financijsku neovisnost i uspješnost u odabranom zanimanju. Stoga je plauzibilno pretpostaviti da će se žene s obzirom na zahtjeve uloga radnice, supruge i/ili majke razlikovati u percipiranom konfliktu između tradicionalnih i suvremenih društvenih uloga. Dobiveni rezultati su pokazali da žene u dobi od 18 do 21 godine više internaliziraju feminine rodne uloge od žena iz dobne skupine od 26 do 34 godine. Kada uzmemo u obzir da se većina žena iz ovog uzorka još školuje (54.7 %), možemo pretpostaviti da se u ovom istraživanju radi o studenticama koje se u svojoj adolescentnoj dobi suočavaju s osamostaljenjem, akademskom kompetentnosti te ostvarenju bliskih emocionalnih odnosa i da takva iskustva interferiraju s usvojenom tradicionalnom femininom rodnom ulogom. S druge strane, žene dobi od 26 do 34 godine izjavljuju i o manje doživljenog stresa vezanog uz feminine rodne uloge te je i internalizacija femininih rodni uloga kod njih niža nego kod mlađih ispitanica. Internalizacija femininih rodni uloga je viša kod heteroseksualnih nego kod homoseksualnih i biseksualnih ispitanica. Slično kao i kod mjereno stresa zbog femininih rodni uloga, moguće je da žene koje se ne

poistovjećuju s heteroseksualnim standardima manje usvajaju tradicionalne feminine rodne uloge.

Treći problem ovog istraživanja odnosio se na povezanost stresa zbog femininih rodni uloga, internalizacije femininih rodni uloga i psihološke dobrobiti kod ispitanica. Postavljena je hipoteza da će stres zbog femininih rodni uloga i internalizacija femininih rodni uloga biti u negativnoj korelaciji s mjerama pozitivne dobrobiti, a u pozitivnoj korelaciji s mjerom negativne psihološke dobrobiti. Kako bi ispitali ovu hipotezu korišteni su Pearsonovi koeficijenti korelacije.

Rezultati dobiveni Skalom stresa zbog feminine rodne uloge negativno koreliraju sa zadovoljstvom životom i općom dobrobiti, a pozitivno s negativnim emocijama. Što viši stres zbog feminine rodne uloge žene doživljavaju to će njihova dobrobit biti niža. Stres zbog femininih rodni uloga je kognitivna tendencija da se izazovi i prijetnje femininosti doživljavaju kao stresni događaji ili situacije. Ovakav dodatni stres u životima žena povećava njihovu ranjivost prema nepoželjnim fizičkim i psihičkim ishodima (Gillespie, 1990), odnosno smanjuje njihovu opću dobrobit. Subskale Strah od fizičke neprivlačnosti i Strah od asertivnosti u pozitivnom su odnosu s negativnim emocijama te u negativnom odnosu s pozitivnim emocijama, zadovoljstvom životom i općom dobrobiti. Situacije koje žene procjenjuju izazovom za fizičke ideale ljepote koje su socijalizacijom usvojile povezane su nižom općom dobrobiti. Ideal ženske ljepote kojeg propisuje društveno kulturalno ozračje i koji je propagiran u medijima nije ostvariv za većinu žena, a ipak je prihvaćen i internaliziran kod većine (Basow i Braman, 1998; Fallon i Jome, 2007; Martz i sur., 1995; Tiggemann i Lewis, 2004). Žene koje se najviše posvećuju tom idealu su najranjivije prema negativnim psihološkim ishodima (Gillespie, 1990). Strah od fizičke neprivlačnosti povezan je ne samo s niskom općom dobrobiti već i sa nezadovoljstvom tijelom te poremećajima prehrane (Romero, 2008). Kako u ostalima, tako i u modnoj industriji žene još uvijek nemaju ravnopravan položaj s muškarcima kada su u pitanju rukovodeći položaji. S obzirom na to da su modni trendovi ženskog idealnog izgleda pod utjecajem muškaraca, a u korist industrije koja na tome zarađuje (Basow i Braman, 1998; Tiggemann i Lewis, 2004), zabrinjavajuće je što žene i dalje doživljavaju nisku opću dobrobit kada im je narušena percepcija fizičke privlačnosti. Čak i ako je u pitanju evolucijska hipoteza da se žene uljepšavaju i brinu o izgledu kako bi eliminirale konkurenciju u traženju partnera, kultura i društvo su ti koji određuju norme lijepoga. Nažalost, žene takve trendove plaćaju cijenom nezadovoljstva i zdravlja. Niža opća dobrobit povezana je i sa situacijama u kojima žene trebaju iskazati asertivnost. S tradicionalnom ulogom žena i majki povezuju se neasertivnost i responsivnost u

smislu podrške drugima, brige i negovanja (Lamont, 2013; Morgan, 1987). *Utišavanje same sebe* je strategija koju su žene prihvatile kako bi održale pozitivne i bliske odnose u društvu koje počiva na nejednakosti (Crowley Jack, 2011). Korištenjem takve strategije žene potiskuju svoju individualnost i ponašaju se u skladu s femininim rodnim normama što vodi do nezadovoljstva i depresivnosti. Žene iz ovog uzorka asertivnost ne smatraju femininom te je strah od interakcija u kojima trebaju iskazati takvo ponašanje povezan s niskom općom dobrobiti. Takav rezultat je indikativan za zaposlene žene od kojih se asertivnost očekuje. Hipoteza suženja prema kojoj žene s višestrukim ulogama (radnica, majka, supruga) zbog određene količine energije kojom raspolažu doživljavaju nezadovoljstvo životom trebala bi uzeti u obzir moguću medijatorsku ulogu straha od asertivnosti pri doživljaju niske opće dobrobiti. Moguće je da zaposlene žene doživljavaju više negativnih psiholoških ishoda od nezaposlenih žena zbog toga što iskazivanjem asertivnosti osjećaju stres zbog kršenja svoje feminine rodne uloge. Strah od viktimizacije i Strah od neemocionalnih odnosa pozitivno su povezani s negativnim emocijama. Plahost, pasivnost, emocionalnost neke su od rodno propisanih karakteristika koje vode do inferiorne pozicije žena u društvu (Siderits, Johannsen i Fadden, 1985). Gillespie (1990) navodi da je strah od viktimizacije kod žena povezan sa strahom od primjene agresivnog odgovora u situacijama napada. Feminine rodne uloge ne propisuju fizičku agresivnost te se u situacijama kada se agresivnost od žena očekuje javlja strah od kršenja rodni uloga. Ženska agresivnost može se sagledati kao sposobnost žena da primjenjuju kontrolu i moć (Day, Gugh i McFadden, 2003), što u društvu koje žene doživljavaju inferiornima znači da takva karakteristika nije poželjna. Gledajući društveni kontekst, moć je organizirana hijerarhijski gdje propisane feminine norme služe ograničavanju i oduzimanju moći ženama (Parent i Moradi, 2010), a model rodni uloga često znači dominaciju muškog spola nad ženskim (Kazmierczak, 2010). Kao i asertivnost, agresivnost je kod žena društveno prihvatljiva samo kada je u pitanju trenutno preuzimanje neke maskuline uloge ili zadatka. To što žene razvijaju negativnu emocionalnost kada se boje fizički odgovoriti na napad, indikativno je za razvoj programa samoobrane i zaštite žena od zlostavljanja. Upotrijebiti silu kako bi se obranile, ne bi trebalo značiti kršenje rodni normi već zdrav razum. Neke od osobina koje opisuju tradicionalnu žensku rodnu ulogu su „blaga“, „u dobrom odnosu s drugima“, „pažljiva“, „brižljiva“ (Ickes, 1993) što je set osobina suprotan agresivnosti. Kako je sistem vrijednosti u zapadnoj kulturi binaran, pojedince se ne potiče na razvijanje osobina koje bi mogle koegzistirati s tradicionalnim rodnim ulogama. Zapravo, iskazivanje karakteristika koje odstupaju od očekivanih u društvu se kažnjava. Binarni sistemi podjele rodni uloga očito su štetni po opću dobrobit za žene iz ovog uzorka. Stvaranje intimnih,

emocionalnih odnosa još je jedna rodna uloga svojstvena ženama. Strah od neemocionalnih odnosa odražava nesposobnost stvaranja emocionalno bliske, intimne veze. Stvaranje intimnih veza s ljudima jedna je od ključnih rodni uloga kod žena jer se očekuje da će žena biti ta koja brine i njeguje obitelj, djecu, partnera te je orijentirana na održavanje svoje uže zajednice. Takva se očekivanja prvenstveno temelje na biološkoj predispoziciji žena da rađaju i skrbe o djeci u prvim mjesecima života. Upravo zbog toga što se dijete razvija i rađa iz ženskog tijela, njena se seksualnost u društvu pokušava podčiniti ulogom majke i monogamne supruge. Ulazak u neemocionalne veze koje ne vode zasnivanju partnerskog ili obiteljskog života, nije sukladan femininim rodni ulogama. Žene doživljavaju negativnu emocionalnost kada procjenjuju da ulaskom u neemotivne odnose s drugima krše feminine rodne norme. Kada se radi o braku zanimljivo je da oženjeni muškarci koji odstupaju od tradicionalnih rodni uloga (otporan, snažan, tih, neizražajan, vođa, itd.), povećavaju zadovoljstvo svojih supruga i brak je na dobiti dok se s druge strane od žena očekuje da zadrže tradicionalne ženske rodne uloge kako bi obitelj i brak prosperirali (Risman, 2009). Neemotivni odnosi mogu značiti neuspjeh u zadovoljenju emocionalnih potreba drugih ljudi ili stavljanje vlastitih tjelesnih potreba prije emocionalnih kada se radi o romantičnom odnosu. U slučaju sputavanja vlastite seksualnosti, možemo primijetiti društveni paradoks. Mlade žene su izloženije strahu od neemocionalnih odnosa (Gillespie, 1990) od starijih jer tek otkrivaju vlastite emotivne i seksualne potrebe i želje. Modna industrija (potpomognuta medijskom propagandom) žene izrazito seksualizira, naglašavajući njihove spolne karakteristike, nužnost uljepšavanja i brige o tijelu. Paradoksalno je što se od žena očekuje da izgledaju zavodljivo i privlačno, ali ne i da slobodno prakticiraju svoju naglašenu seksualnost. Ipak, ovakav stav zahtijeva daljnje istraživanje u kontekstu ženske seksualnosti i rodni uloga.

Skala internalizacije femininih rodni uloga te njena subskala Nesebičnost i požrtvovnost u negativnoj su korelaciji sa sve tri mjere pozitivne dobrobiti te u pozitivnoj korelaciji s negativnim emocijama. Konflikt između internaliziranih tradicionalnih rodni uloga i uloga kojima suvremene žene trebaju ovladati povezan je s niskom općom dobrobiti što potvrđuje rezultate ranijih istraživanja (Tang i Tang, 2001). Briga o drugima, odvajanje vremena za tuđe potrebe, uskraćivanje vremena i sredstava za ulaganje u sebe, odricanje od vlastitih želja, neke su od tradicionalnih vrijednosti koje žene internaliziraju. S obzirom na uloge zaposlene radnice i financijske neovisne žene koje suvremeni politički sustavi propagiraju ne čudi da opća dobrobit kod žena opada kako raste potreba za balansiranjem tradicionalnih i suvremenih zahtjeva postavljenih rodni ulogama. Termin „super žena“ (Popova, 1999) uveden je kako bi se naglasili nerealni zahtjevi koje društvo postavlja pred

žene. Bez kritičke misli, žene bi trebale moći usvojiti sve zadaće koje im kultura nametne, ne uviđajući da to ne vodi „oslobođenju“ ili ravnopravnosti među spolovima. Konflikt svakodnevnih iskustava nejednakosti s jedne strane i formalne slike žene iz neoliberalnog kapitalizam koja „može sve“ (Pomerantz, Raby i Stefanik, 2013) povezan je s niskom općom dobrobiti. Tradicionalne rodne uloge još se uvijek socijaliziraju, umjesto da novi ekonomski i politički sustavi koji dolaze uvide štetnost takvog kategoriziranja po opću dobrobit žena te raskinu s tradicijom nudeći nove modele kategorizacije roda. Subskala A priori teme vezane uz socijalizaciju rodni uloga također je u pozitivnom odnosu s negativnim emocijama te negativno korelira s općom dobrobiti i pozitivnim emocijama. Teme koje žene socijalizacijom usvajaju, kao što su briga o fizičkom izgledu, orijentiranost na zajednicu, pasivnost, submisivnost i sl., povezane su s niskom općom dobrobiti. Tradicionalni pogled na žene opstao je u društvu čak i onda kada takvo viđenje nije korisno za samo društvo. *Fundamentalni paradoks* nastaje kada tradicionalno maskulini muškarci i tradicionalno feminine žene imaju romantične veze koje nisu zadovoljavajuće te zbog toga i ne opstaju (Ickes, 1993). Kako se društvo temelji na heteroseksualnom zajedništvu, nije jasna potreba daljnje socijalizacije tradicionalnih rodni uloga koje potpomažu nezadovoljstvu i neodrživosti takvih zajednica.

Općenito mjere stresa zbog femininih rodni uloga i internalizacije femininih rodni uloga statistički značajno negativno koreliraju s pozitivnim mjerama dobrobiti, a statistički značajno pozitivno s negativnom mjerom psihološke dobrobiti čime je potvrđena treća hipoteza ovog rada.

Četvrti problem istraživanja bio je ispitati hipotezu da će internalizacija femininih rodni uloga biti moderatorska varijabla u odnosu između stresa zbog femininih rodni uloga i psihološke dobrobiti kod ispitanica. Prije analize samog moderatorskog efekta, provedene su linearne regresijske analize kako bi se ispitaio efekt demografskih varijabli na mjere psihološke dobrobiti. Značajni pozitivni prediktori zadovoljstva životom su religioznost i društvena klasa. Ovakav rezultat potvrđuju prethodna istraživanja među različitim populacijama u kojima je nađen pozitivan efekt religioznosti (Joshi, Kumari i Jain, 2008; Maltby, Lewis i Day, 1999) i društvene klase (Lachman i Weaver, 1998) na psihološku dobrobit ispitanika. Pozitivni značajni prediktori opće dobrobiti su religioznost i visina primanja u odnosu na partnera. Kada je korištena kao prediktorska varijabla zadovoljstva životom, religioznost je također imala glavni efekt na objašnjenje varijance. Stoga je ovakav rezultat očekivan. Suprotno ranijim istraživanjima (Bartolac i sur., 2011) rezultati ovog istraživanja su pokazali kako visina primanja u odnosu na partnera ima pozitivan glavni efekt

na opću dobrobit žena. Žene koje imaju više plaće od svojih partnera mogu osjećati da je njihova tradicionalna feminina rodna uloga ugrožena jer se privređivanje i financijska skrb vežu uz tradicionalno maskuline rodne uloge. Zbog takve egalitarnosti partnera u materijalnom smislu žene se mogu osjećati manje zadovoljno od muškaraca. Ipak, u našem društvu su uobičajene obitelji dvostrukih hranitelja (Čudina-Obradović i Obradović, 2006) jer dva izvora obiteljskog dohotka zasigurno omogućavaju veću ekonomsku stabilnost i zaštitu od financijskog sloma, smanjuju isključivu odgovornost muškarca za obiteljsku financijsku stabilnost i osiguravaju ženi zadovoljstvo zbog postignuća izvan doma (Coltrane, 2000 prema Bartolac i sur., 2011). Moguće je da žene koje imaju podjednake ili više plaće od svojih partnera izjavljuju o visokoj razini dobrobiti jer su sigurne kako ne bi imale egzistencijalnih poteškoća kada bi došlo do razvoda. Poznato je da su veća financijska sigurnost i viši socio-ekonomski status povezani s boljim zdravljem i većom općom dobrobiti. Ranijim istraživanjima nađen je efekt obrazovanja na dobrobit kod žena. Viši stupanj obrazovanja vodi do zaposlenja u djelatnostima koje su bolje plaćene od djelatnosti koje ne podrazumijevaju visoko obrazovanje. Veća financijska sigurnost i viši socio-ekonomski status povezani su s boljim zdravljem i većom općom dobrobiti. Mlađe žene iz ovog uzorka su većinom studentice, a cijeli uzorak je visoko obrazovan. Izostanak glavnog efekta obrazovanja na dobrobit kod žena je neočekivan. Pozitivni značajni prediktori pozitivnih emocija su religioznost i godine života s partnerom. Osim prediktorskog efekta na mjere zadovoljstva životom i opće dobrobiti, religioznost ima značajan glavni efekt i na pozitivne emocije. Možemo zaključiti da je religioznost značajan prediktor dobrobiti kod žena. Žene koje godinama žive s partnerima izjavljuju u visokoj pozitivnoj emocionalnosti. Takav rezultat je neočekivan s obzirom na prethodno istražen negativan efekt kojeg brak ima na razinu zadovoljstva kod žena te bi dodatnim istraživanjima trebalo kontrolirati efekt braka na pozitivne emocije. Ipak, moguće je da su žene koje dulje vremena žive s partnerima u srednjoj životnoj dobi te je kod njih razina samoaktualizacije i opće dobrobiti viša nego kod mlađih žena. Efekt dobi nije se pokazao značajnim ni za jednu od korištenih mjera dobrobiti što je s obzirom na prethodna istraživanja neočekivan rezultat. Starije žene izjavljuju o višoj pozitivnoj emocionalnosti od mlađih. Poznato je da mlađe žene pred sobom imaju razvojne zadatke (školovanje, zasnivanje partnerstva i/ili obitelji, zaposlenje i sl.) koji mogu imati efekt na njihovu dobrobit. S druge strane za žene koje su izašle iz svoje reproduktivne dobi, opseg razvojnih zadataka i s njima povezanih stresora se smanjuje što može imati povoljan efekt na višu pozitivnu emocionalnost. Bračni status negativno predicira negativne emocije te su ispitanice koje nemaju partnera izjavile o visokoj razini negativnih emocija. Duga tradicija

istraživanja odnosa roda, bračnog statusa i psihološke dobrobiti sugerira da je za psihološku dobrobit muškaraca bračni status važniji nego za žene dok je bračna kvaliteta važnija za dobrobit žena nego za dobrobit muškaraca. Williams (2003) pak, prema rezultatima metaanalize koju je provela, zaključuje da je efekt bračnog statusa i bračne kvalitete jednak za dobrobit žena i muškaraca. Rezultati ovog istraživanja nisu očekivani i ne idu u prilog teorijama koje podržavaju negativan efekt bračnog statusa na dobrobit žena.

Korištena je hijerarhijska regresijska analiza kako bi se ispitaio moderatorski efekt internalizacije femininih rodni uloga u odnosu između stresa zbog femininih rodni uloga i psihološke dobrobiti kod žena. Kako bi ispitali efekt internalizacije femininih rodni uloga na zadovoljstvo životom u prvom koraku regresijske analize unesene su varijable stresa zbog femininih rodni uloga, u drugom internalizacije femininih rodni uloga, a u trećem njihova interakcija. Isti postupak ponovljen je za sve kriterijske varijable.

Tri grupe prediktora objasnile su ukupno 27% varijance zadovoljstva životom. Strah od asertivnosti te nesebičnost i požrtvovnost su negativni prediktori zadovoljstva životom. Žene koje doživljavaju strah od asertivnosti, izjavljuju o niskom zadovoljstvu životom. Ovaj rezultat sukladan je istraživanjima koje je provodila Gillespie (1990) o negativnim efektima stresa zbog femininih rodni uloga na mentalno zdravlje žena. Žene koje smatraju stresnim kršenje femininih normi poslušnosti i pasivnosti te ulaska u interpersonalna sukobljavanja sklone su anksioznim i depresivnim simptomima. Općenito, strah od asertivnosti se često odnosi na situacije koje žene doživljavaju na poslu. Nesebičnost i požrtvovnost također ostvaruju efekt na nisko zadovoljstvo životom. Istraživanje koje su Tang i Tang (2001) proveli nije potvrdilo glavni efekt nesebičnosti i požrtvovnosti na mjere psihološke dobrobiti. Ipak autori nalaze da nesebičnost i požrtvovnost ima moderatorski efekt na odnos zadovoljstva životom i kvalitete uloge radnice. Žene koje su visoko požrtvovne i zadovoljne su svojim poslom doživljavaju nižu opću dobrobit od žena koje nisu požrtvovne. Moguće je da žene koje su zadovoljne svojim poslom osjećaju potrebu biti nesebične i požrtvovne u svim ostalim područjima svog života što ima negativan efekt na njihovu dobrobit. Interakcija straha od viktimizacije i nesebičnosti i požrtvovnosti također je negativan prediktor zadovoljstva životom. Žene koje se ne osjećaju nesebično i požrtvovno izjavljuju o visokom zadovoljstvu životom bez obzira na strah od viktimizacije za razliku od žene koje su visoko nesebične i požrtvovne kod kojih zadovoljstvo životom opada kako strah od viktimizacije raste. Sličan efekt nalazimo i kod pozitivnih prediktora ove kriterijske varijable. A priori teme vezane uz socijalizaciju i rodne uloge te interakcija straha od viktimizacije i a priori tema vezanih uz socijalizaciju i rodne uloge su pozitivni prediktori zadovoljstva životom. Žene koje su usvojile

tradicionalne rodne uloge izjavljuju o visokom zadovoljstvu životom. Društvo općenito kažnjava ponašanja koja odstupaju od trenutnih normi te je moguće da žene koje se ponašaju u skladu sa svojim tradicionalnim rodnim ulogama nailaze na potkrepljenje u obliku društvenog odobravanja i nagrađivanja čime raste njihovo zadovoljstvo životom. Kod ispitanica koje nisu internalizirale teme vezane uz socijalizaciju i rodne uloge zadovoljstvo životom raste što je niži strah od viktimizacije dok je kod žena koje su internalizirale teme vezane uz socijalizaciju i rodne uloge zadovoljstvo životom nisko neovisno o strahu od viktimizacije.

Prediktorske varijable korištene u ovom istraživanju objašnjavaju ukupno 21% varijance opće dobrobiti. Negativni prediktori opće dobrobiti su strah od fizičke neprivlačnosti, nesebičnost i požrtvovnost te interakcija straha od viktimizacije i nesebičnosti i požrtvovnosti. Žene koje osjećaju nizak strah od fizičke neprivlačnosti izjavljuju o visokoj općoj dobrobiti. Tiggemann i Lewis (2004) primjećuju da kada bi žene uvidjele eksplicitne normativne pritiske kojima ih društvo pritišće, problem uljepšavanja ne bi više bio na individualnom nivou svake žene pojedinačno već na široj, društvenoj razini. Tang i Tang (2001) u svom istraživanju koriste faktor Tradicionalne idealne osobe koji obuhvaća i potrebu za fizičkom privlačnosti. Taj faktor se pokazao negativnim prediktorom svih mjera opće dobrobiti i moderatorskom varijablom odnosa somatskih simptoma i kvalitete majčinske uloge. Žene koje se ne osjećaju nesebičnima i požrtvovnima izjavljuju o visokoj općoj dobrobiti neovisno o strahu od viktimizacije za razliku od žena koje su nesebične i požrtvovne kod kojih opća dobrobit opada kako raste strah od viktimizacije.

Svi prediktori objašnjavaju ukupno 18% varijance pozitivnih emocija. Strah od fizičke neprivlačnosti, strah od asertivnosti, nesebičnost i požrtvovnost, interakcija straha od viktimizacije i nesebičnosti i požrtvovnosti te interakcija straha od asertivnosti i a priori tema vezanih uz socijalizaciju i rodne uloge su negativni prediktori pozitivnih emocija. Slični glavni efekti stresa zbog femininih rodnih uloga dobiveni su kada je kao mjera dobrobiti kod žena korišteno zadovoljstvo životom. Zadovoljstvo životom i pozitivna emocionalnost značajno opadaju kod žena koje su visoko nesebične i požrtvovne te se boje situacija u kojima bi mogle biti procijenjene fizički neprivlačnima. Žene koje smatraju kako narušavaju femininu normu neasertivnog, pomirljivog i poslušnog ponašanja izjavljuju o niskoj pozitivnoj emocionalnosti. Usvajanjem tradicionalnih femininih rodnih uloga ograničava se izbor ponašanja u situacijama koje zahtijevaju konfliktni i asertivan stav. Moguće je da se žene u takvim situacijama osjećaju nekompetentno i nevaženo te se smanjuje razina pozitivne emocionalnosti koje doživljavaju. Interakcija straha od viktimizacije i nesebičnosti i

požrtvovnosti ima negativan efekt na pozitivnu emocionalnost. Žene koje nisu nesebične i požrtvovne osjećaju više pozitivnih emocija kako raste strah od viktimizacije za razliku od žena koje su internalizirale nesebičnost i požrtvovnost kod kojih je pozitivna emocionalnost niska neovisno o strahu od viktimizacije. Ovakav rezultat nije očekivan te ga je s obzirom na nedovoljnu istraženost internalizacije femininih rodni uloga teško objasniti. Interakcija straha od asertivnosti i a priori tema vezanih uz socijalizaciju i rodne uloge je negativan prediktor pozitivnih emocija. Žene koje nisu internalizirale teme vezane uz socijalizaciju i rodne uloge izjavljuju o višem stupnju pozitivne emocionalnosti neovisno o strahu od asertivnosti dok ispitanice koje su internalizirale teme vezane uz socijalizaciju i rodne uloge izjavljuju o nižoj pozitivnoj emocionalnosti s porastom straha od asertivnosti.

Prema rezultatima provedenog istraživanja tri grupe prediktora objašnjavaju ukupno 36% varijance negativnih emocija. Pojedinačni pozitivni značajni prediktor negativnih emocija su strah od fizičke neprivlačnosti te nesebičnost i požrtvovnost. Negativna emocionalnost je visoka kod onih ispitanica koje se boje da će ih okolina procijeniti fizički neprivlačnima ili ne uspijevaju ostvariti standarde idealne ljepote. Poznato je da su negativna emocionalnost i stres zbog feminine rodne uloge povezani s razvojem nekih psihičkih poremećaja i poremećaja prehrane (Romero, 2008) stoga je ovakav rezultat očekivan. Strah od fizičke neprivlačnosti povećava negativnu emocionalnost i kao samostalan prediktor ima efekt na pozitivnu emocionalnost i opću dobrobit. Opravdano je zaključiti kako je stres zbog narušavanja idealnog femininog izgleda značajan prediktor dobrobiti kod žena. Strah od nedovoljne brižljivosti i interakcija straha od neemocionalnih veza i a priori tema vezanih uz socijalizaciju i rodne uloge su negativni prediktor negativnih emocija. Žene koje izjavljuju o visokom strahu od nedovoljne brižljivosti doživljavaju malo negativnih emocija. Moguće je da se one svojim ponašanjem trude kompenzirati strah od nedovoljne brižljivosti i kroz skrb o drugima doživljavaju više pozitivnih nego negativnih emocija. Žene koje su internalizirale teme vezane uz socijalizaciju i rodne uloge doživljavaju više negativnih emocija s porastom straha od neemocionalnih veza za razliku od žena koje nisu internalizirale teme vezane uz socijalizaciju i rodne uloge kod kojih dolazi do blagog rasta od negativnih emocija s porastom straha od neemocionalnih veza.

Internalizacija femininih rodni uloga pokazala se značajnim prediktorom psihološke dobrobiti i značajnim moderatorom u odnosu između psihološke dobrobiti i stresa zbog femininih rodni uloga kod žena. Nesebičnost i požrtvovnost je imala glavne efekte na sve mjere pozitivne dobrobiti i na negativnu emocionalnost. S obzirom na negativne efekte internalizacije femininih rodni uloga kod žena možemo spomenuti pretpostavke koje

Pomerantz, Raby i Stefanik (2013) navode. Autorice ističu kako žene u neoliberalnom društvu mogu veoma brzo odbaciti stav da živimo u seksističkom društvu. Takav sustav s jedne strane ženama nameće individualnost, osamostaljenje i osnaživanje u kojem žene bez preispitivanja doživljavaju svoje uloge kao oslobođenje od rodni normi. S druge strane, žene su i dalje u nejednakom položaju kao i prije. Vindhya (2007) loš položaj žena u društvu objašnjava kroz istraživanja u socijalnoj psihologiji o perspektivi opravdavanja sistema gdje podčinjene grupe imaju tendenciju prihvaćati ideologije o svojoj inferiornosti (ideologije kojima se ujedno opravdava sistem) koje im propagiraju dominante grupe. Tiggemann i Lewis (2004) primjećuju da žene razumiju normativni pritisak koji se općenito vrši na njih, ali ne primjenjuju to objašnjenje na svoje vlastito, individualizirano ponašanje. Moguće je da individualističke kulture onemogućuju pojedincima da prihvate svoju osobnu ranjivost na društveni pritisak dok isti primjećuju kod drugih (Tiggemann i Lewis, 2004).

Feminine norme odražavaju i ojačavaju pretpostavljene rodne razlike koje priskrbuju veće vrijednosti, moć i privilegije muškarcima i maskuliniteti nego ženama i femininosti (Parent i Moradi, 2010). Strogo pridržavanje (femininim) normama može ograničiti potencijal osobe sužavanjem raspona socijalno prihvatljivih izbora i odluka koje su joj prihvatljive. Saunders i Kashubeck-West (2006) zaključuju da feministički identitet i orijentacija mogu smanjiti negativne utjecaje tradicionalnih rodni uloga kod žena. Rezultati istraživanja koje su autorice provele pokazuju da feministički stavovi pozitivno koreliraju s instrumentalnim i androgini orijentacijama prema rodnim ulogama. Feministički identitet i rodna uloga zajedno objašnjavaju 50% ukupne varijance psihološke dobrobiti kod žena u njihovom istraživanju. Žene koje su imale više rezultate na mjerama feminističkog identiteta imale su i veću psihološku dobrobit. Moguće je da su žene koje internaliziraju društvene poruke o tome kakve žene trebaju biti manje uključuju u procese povezane s osobnim rastom i razvojem. Kod žena koje usvajaju feministički identitet nađeni su veći stupanj internalnog lokusa kontrole (zbog veće potrebe za osnaživanjem), veća solidarnost s drugim ženama i njihovim potrebama te manje ulaženje u oblike interakcije koji nisu poželjni za ženu, ali su društveno prihvaćeni ili normativni.

Feministički pristup socijalnom konstruktivizmu ističe da je u suvremenom društvu pojedinčevo poimanje sebe neizbježno uvjetovano rodom (Cosgrove, 2000; Hird, 2003). Risman (2009) navodi kako stare rodne norme gube na svom značaju, a Deutsch (2007) nastavlja kako bi rod trebao biti nanovo društveno rekonstruiran s obzirom na normativne predodžbe o ženama i muškarcima. Socijalne interakcije koje konstruiraju rod mogu ga i dekonstruirati (Deutsch, 2007). S obzirom na individualnost pojedinačnih karaktera nije

nužno ili „normalno“ da članovi društva među sobom stvaraju razlike temeljene na pripadnosti određenim spolnim, rasnim, klasnim ili drugim kategorijama (West i Zimmerman, 2009). Ipak, jednom kada su takve razlike stvorene, korištene su da potvrde različite kategorije i društvene ugovore koji se temelje na njima (West i Zimmerman, 2009). Shields i Diccio (2011) navode kako psihologijska znanost može biti sredstvo kroz koje se potiču pozitivne društvene promjene. Neuropsihologija može doprinijeti stvaranju prijeko potrebnih teorija koje obuhvaćaju kompleksan međuodnos bioloških, društvenih, emotivnih i kognitivnih čimbenika u stvaranju i održavanju rodnog ponašanja. Naši društveni identiteti ne funkcioniraju odvojeno jedni od drugih što se može interpretirati i kroz teoriju interseksionalnosti. Gergen (1990) je također navela nekoliko novih načela prema kojima bi se feministička istraživanja (uključujući i razvojnu psihologiju) trebala navoditi. To su stvaranje novih dimenzija roda (odmak od binarnih kategorija), primjena socijalno konstruktivističkih metodologija (intervju, analiza teksta i diskurza i sl.), primjena relacijskih teorija (pomak s istraživanja pojedinca na interakcije među pojedincima), novi obrasci narativa (tradicionalne sheme i modeli ne odnose se mnoge marginalizirane skupine) te artikulirana kritika (privatnih, profesionalnih, društvenih, političkih i sl. pojava). Autorica dalje nastavlja kako znanstvenici više ne mogu ignorirati kulturalne obrasce koji utječu na stvaranje i primjenu znanstvenih teorija. Istraživanje spolnih, a onda i rodnih razlika ostat će samo u akademskoj sferi ne bude li političkih i društvenih implikacija za rezultate tih istraživanja (Eccles, 1987; Marshall, 1999; Poulin, 2007; Shields, 2008; Shields i Diccio, 2011; Unger, 2007; Zucker i Ostrove, 2007).

Prednost ovog istraživanja nalazi se u ispitivanju stresa zbog feminine rodne uloge kao mjere kvalitete rodnih uloga te internalizacije femininih rodnih uloga kao mjere kvantitete rodnih uloga. Ranijim istraživanjima je za mjeru kvantitete rodnih uloga uzet sam broj višestrukih rodnih uloga kod žena dok je stupanj internaliziranja femininih rodnih uloga bio zanemaren. Nedovoljno je istražen stres kojeg žene doživljavaju zbog svojih višestrukih uloga balansirajući obiteljske, kućanske i poslovne obaveze. Efekt koji stres i internalizacija femininih rodnih uloga imaju na psihološku dobrobit kod žena ukazuje na važnost ženskog iskustva i potrebu uključivanja stručnjaka u njihovo ispitivanje, analizu i primjenu u društvu. Ovakva istraživanja imaju svoju primjenu u feminističkoj kliničkoj psihologiji, provedbi preventivnog zdravstvenog i edukacijskog programa pa i u organizacijskoj psihologiji.

5.1. Ograničenja istraživanja i implikacije za buduća istraživanja

Jedan od nedostataka ovog istraživanja je korišteni uzorak. Ispitanice su većinom mlade žene koje se još školuju, bez partnera i djece te ne pripadaju etničkim manjinama što implicira da se rezultati dobiveni na ovom uzorku ne mogu generalizirati za ostatak populacije žena u Hrvatskoj. Nedostatak bi mogao biti i taj što nije izmjereno koliko se feminino procjenjuju žene iz ovog uzorka. Ipak, naše društvo se može opravdano interpretirati kao patrijarhalno i tradicionalno u pogledu rodni uloga te nema temelja za pretpostavku da su ispitanice iz ovog istraživanja većinom u praksi usvojile egalitarne ili maskuline rodne uloge (Bijelić, 2011). Mjere femininosti ne uspijevaju ispitati značenje koje pojedine životne situacije imaju za sve žene, neovisno o tome koliko se one smatraju femininima. Žene koje se opisuju kao jako feminine i one koje se doživljavaju maskulino ili androgino mogu doživjeti jednake količine stresa vezanog uz feminine rodne uloge. Iako je ovo istraživanje provedeno putem interneta potvrđeno je da se takvom metodom prikupljanja podataka postižu slični rezultati kao tradicionalnim metodama istraživanja (Van Well i sur., 2005).

Još jedan metodološki nedostatak mogao bi biti u velikom broju ispitanih varijabli s obzirom na relativno mali broj ispitanica. Juster i Lupien (2012) su u svom istraživanju koristili kriterij po kojem je za jedan ispitani faktor dovoljno samo 10 ispitanika dok Tabachnik i Fidell (2007) sugeriraju da bi broj ispitanika trebao biti $50+8k$, gdje je k broj prediktora. Ipak, bilo je opravdano u analize uvrstiti toliki broj demografskih varijabli upravo zbog važnosti dominantnih rodni uloga i višestrukih rodni uloga kod žena koje su objašnjene u Uvodu. Prema teoriji interseksionalnosti, heterogenost ispitanica i njihovih uloga važne su za razumijevanje različitosti iskustva žena i njihove dobrobiti.

Provedeno istraživanje je bilo kvantitativno, ali Shields i Diccio (2011) sugeriraju da je budućnost istraživanja rodne problematike u miješanim, kvalitativno/kvantitativnim metodama istraživanja. Bilo bi korisno provesti istraživanje o ženama koje se ne udaju niti imaju djecu kako bi se ispitali osjećaji otuđenja od okoline, neprilagođenosti i niže percipirane femininosti kod takvih žena (Gergen, 1990).

Budućim istraživanjima bi trebalo detaljnije ispitati psihometrijska svojstva stranih instrumenata (Skale stresa zbog femininih rodni uloga, Skale internalizacije femininih rodni uloga) kako zbog potencijalne šire upotrebe na hrvatskom uzorku tako i zbog cjelovitijeg istraživanja femininosti kao jedinstvenog faktora u oblikovanju ženskog životnog iskustva i opće dobrobiti. Trebala bi se provesti istraživanja na reprezentativnijem uzorku (starije žene, majke, niže obrazovane i žene različitih etničkih pripadnosti, itd.) te bi trebalo uključiti crte

ličnosti kao prediktorsku varijablu samom stresu i internalizaciji rodnih uloga. Buduća istraživanja se mogu usmjeriti na drugačije ishode osim dobrobiti kao na primjer razvoj karijere, samopoštovanja, slike o sebi.

6. ZAKLJUČAK

Rezultati ovog istraživanja pokazuju da mlađe ispitanice (od 18 do 23 godine starosti), ispitanice koje se još školuju i ispitanice koje su heteroseksualne orijentacije doživljavaju najviše stresa vezanog uz feminine rodne uloge.

Prema dobivenim rezultatima nađeno je da će viši stres zbog feminine rodne uloge kod žena biti povezan s nižom psihološkom dobrobiti. Strah od fizičke neprivlačnosti i strah od asertivnosti u pozitivnom su odnosu s negativnim emocijama te u negativnom odnosu s pozitivnim emocijama, zadovoljstvom životom i općom dobrobiti. Strah od viktimizacije i strah od neemocionalnih odnosa pozitivno su povezani s negativnim emocijama. Internalizacija femininih rodni uloga te nesebičnost i požrtvovnost u negativnoj su korelaciji s općom dobrobiti kod žena. A priori teme vezane uz socijalizaciju rodni uloga su u pozitivnom odnosu s negativnim emocijama, a negativnom s općom dobrobiti i pozitivnim emocijama. Općenito mjere stresa zbog femininih rodni uloga i internalizacije femininih rodni uloga statistički značajno negativno koreliraju s pozitivnim mjerama dobrobiti, a statistički značajno pozitivno s negativnom mjerom psihološke dobrobiti.

Internalizacija femininih rodni uloga je značajan prediktor psihološke dobrobiti kod žena. Nesebičnost i požrtvovnost imaju glavne efekte na sve mjere pozitivne dobrobiti i na negativnu emocionalnost. Nađen je moderatorski efekt nesebičnosti i požrtvovnosti u odnosu između straha od viktimizacije i zadovoljstva životom, općom dobrobiti i pozitivne emocionalnosti dok a priori teme vezane uz socijalizaciju rodni uloga imaju moderatorski efekt u odnosu između straha od asertivnosti i pozitivnih emocija, straha od neemocionalnih veza i negativnih emocija te straha od viktimizacije i zadovoljstva životom.

LITERATURA

Ashwin, S., Tartakovskaya, I., Ilyina, M. i Lytkina, T. (2013). Gendering reciprocity: Solving a puzzle of nonreciprocation. *Gender and Society*, 27, 396-421.

Aono, A. i Kashiwagi, K. (2011). Myth or fact: Conceptions and realities of Japanese women/mothers. *Feminism & Psychology*, 21, 516–521.

Baruch, G. i Barnett, R. (1986). Role quality, multiple role involvement, and psychological well-being in midlife women. *Journal of Personality and Social Psychology*, 51, 578-585.

Basow, S.A. i Braman, A.C. (1998). Women and body hair: Social perceptions and attitudes. *Psychology of Women Quarterly*, 22, 637-645.

Bhatt, W. (2013). The little brown woman: Gender discrimination in American medicine. *Gender and Society*, 27, 659-680.

Bijelić, N. (2011). *Muškarci i rodna ravnopravnost u Hrvatskoj*. Zagreb: Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje.

Bohan, J.S. (1993). Regarding gender: *Essentialism, constructionism, and feminist psychology*. *Psychology of Women Quarterly*, 17, 5-21.

Bose, C. (2012). Intersectionality and global gender inequality. *Gender and Society*, 26, 67-72.

Castagnetti, C. i Rosti, L. (2013). Unfair tournaments: Gender stereotyping and wage discrimination among Italian graduates. *Gender and Society*, 27, 630-658.

Chrouser Ahrens, C. i Ryff, C. (2006). Multiple roles and well-being: Sociodemographic and psychological moderators. *Sex Roles*, 55, 801-815.

Conlon, C., Timonen, V., Carney, G. i Scharf, T. (2014). Women (re)negotiating care across family generations: Intersections of gender and socioeconomic status. *Gender and Society*, XX, 1–23. DOI: 10.1177/0891243214536466.

Cosgrove, L. (2000). Crying out loud: Understanding women's emotional distress both lived experience and social construction. *Feminism and Psychology*, 10, 247-267.

Crowley Jack, D. (2011). Reflections on the silencing the Self scale and its origins. *Psychology of Women Quarterly*, 35, 523-529.

Čudina-Obradović, M. i Obradović, J. (2000). Obitelj i zaposlenost izvan kuće: međusobno ometanje i/ili pomaganje. *Revija za socijalnu politiku*, 7, 131-145.

Dako - Gyeke, M. i Ibrahim, U. (2012). Multiple roles and women's psychosocial well-being. *Current Research Journal of Social Sciences*, 4, 400-406.

Day, K., Gugh, B. i McFadden, M. (2003). Women who drink and fight: A discourse analysis of working-class women's Talk. *Feminism & Psychology*, 13, 141–158.

Deutsch, F. (2007). Undoing gender. *Gender & Society*, 21, 106-127.

Diamond, M. (2000). Sex and gender: Same or different? *Feminism & Psychology*, 10, 46–54.

Diekman, A. i Schneider, M. (2010). A social role theory perspective on gender gaps in political attitudes. *Psychology of Women Quarterly*, 34, 486–497.

Eccles, J. (1987). Gender roles and women's achievement-related decisions. *Psychology of Woman Quarterly*, 11, 135-172.

Evans, C. i Diekman, A. (2009). On motivated role selection: Gender beliefs, distant goals, and career interest. *Psychology of Women Quarterly*, 33, 235–249.

Fallon, M.A. i Jome, L.M. (2007). An exploration of gender - role expectations and conflict among women rugby players. *Psychology of Women Quarterly*, 31, 311-321.

Frieze, I., Ferligoj, A., Kogovsek, T., Rener, T., Horvat, J. i Sarlija, N. (2003). Gender-role attitudes in university students in the United States, Slovenia, and Croatia. *Psychology of Women Quarterly*, 27, 256–261.

Gere, J. i Helwig, C. (2012). Young adults' attitudes and reasoning about gender roles in the family context. *Psychology of Women Quarterly*, 36, 301-313.

Gergen, M.M. (1990). Finished at 40: Women's development within the patriarchy. *Psychology of Women Quarterly*, 14, 471-493.

Gibbons, J., Hamby, B. i Dennis, W. (1997). Researching gender-role ideologies internationally and cross-culturally. *Psychology of Women Quarterly*, 21, 151-170.

Gillespie, B.L. (1990). *The Feminine Gender Role Stress Scale: Development, factor analysis, and preliminary validation* (Magistarski rad). Dostupno na: <http://scholar.lib.vt.edu/theses/available/etd-04182009-041227/>. Preuzeto 18. 8. 2014.

Gillespie, B.L. (1993). *Stress and the feminine self-concept: Responses to feminine and gender-neutral stressors as a function of feminine self-evaluation* (Doktorski rad). Dostupno na http://scholar.lib.vt.edu/theses/available/etd-02052007-072446/unrestricted/LD5655.V856_1993.G555.pdf. Preuzeto 18.8.2014.

Gyllensfen, K. i Plamer, S. (2005). The role of gender in workplace stress: A critical literature review. *Health Educational Journal*, 64, 271-288.

Hird, M. (2003). A typical gender identity conference? Some disturbing reports from the therapeutic front lines. *Feminism and Psychology*, 13, 181-199.

Ickes, W. (1993). Traditional gender roles: Do they make, and then break, our relationships? *Journal of Social Issues*, 49, 71-85.

Johannesesn-Schmidt, M. i Eagly, A. (2002). Another look at sex differences in preferred mate characteristics: The effects of endorsing the traditional female gender role. *Psychology of Women Quarterly*, 26, 322–328.

Johnson, J. i Repta, R. (2012). Sex and gender: Beyond the binaries. U: J. Oliffe i L. Greaves, (Ur.), *Designing and conducting gender, sex and health research* (str. 17-39). Thousand Oaks, CA: SAGE Publications, Inc.

Joshi, S., Kumari, S. i Jain, M. (2008). Religious belief and its relation to psychological well-being. *Journal of the Indian Academy of Applied Psychology*, 34, 345-354.

Juster, R.P. i Lupien, S. (2012). A sex and gender-based analysis of allostatic load and physical complaints. *Gender Medicine*, 9, 511-523.

Kardum, I. i Bezinović, P. (1992). Metodološke i teorijske implikacije pri konstrukciji skale za mjerenje dimenzija emocionalnog doživljavanja. *Godišnjak Zavoda za psihologiju, Pedagoški fakultet Sveučilišta u Rijeci*, 1, 53-62.

Kazmierczak, M. (2010). The feminine and masculine gender role stress – conclusions from Polish studies. *Polish Psychological Bulletin*, 4, xx-xx. DOI: 10.2478/s10059-010-0003-5.

Knudsen, S.V. (2006). Intersectionality - A theoretical inspiration in the analysis of minority cultures and identities in textbooks. U: E. Bruillard, B. Aamotsbakken, S. V. Knudsen i M. Horsley, (Ur.), *Caught in the web or lost in the textbook?* (str. 61–76). Caen: IARTEM, Stef, Iufm.

Lachman, M. i Weaver, S. (1998). The sense of control as a moderator of social class differences in health and well-being. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74, 763-773.

Lamont, E. (2013). Negotiating courtship: Reconciling egalitarian ideals with traditional gender norms. *Gender & Society*, 28, 189-211.

Lehavot, K., King, K. i Simoni, J. (2011). Development and validation of a gender expression measure among sexual minority women. *Psychology of Women Quarterly*, 35, 381-400.

Lesage, F-X., Martens-Resende, S., Deschamps, F. i Berjot, S. (2011). Validation of the General Health Questionnaire (GHQ-12) adapted to a work-related context. *Open Journal of Preventive Medicine*, 1, 44-48.

Lučev, I. i Tadinac, M. (2010). Provjera dvaju modela subjektivne dobrobiti te povezanosti zadovoljstva životom, demografskih varijabli i osobina ličnosti. *Migracijske i etničke teme*, 26, 263-296.

Maltby, J., Lewis, C. i Day, L. (1999). Religious orientation and psychological well-being: The role of the frequency of personal prayer. *British Journal of Health Psychology*, 4, 363-378.

Marecek, J. (2003). Mad housewives, double shifts, mommy tracks and other invented realities. *Feminism and Psychology*, 13, 259-264.

Marshall, H. (1999). Intersections of gender, 'race' and nation. *Feminism & Psychology*, 9, 479-486.

Martz, D., Handley, K. i Eisler, R. (1995). The relationship between feminine gender role stress, body image, and eating disorders. *Psychology of Women Quarterly*, 19, 493-508.

Meadow, T. (2010). "A rose is a rose": On producing legal gender classifications. *Gender and Society*, 24, 814-837.

Mirjanić, L. i Milas, G. (2011). Uloga samopoštovanja u održavanju subjektivne dobrobiti u primjeni strategija suočavanja sa stresom. *Društvena istraživanja*, 20, 711-727.

Morgan, M. (1987). The impact of religion on gender-role attitudes. *Psychology of Women Quarterly*, 11, 301-310.

Nagoshi, J., Brzuzy, S. i Terrell, H. (2012). Deconstructing the complex perceptions of gender roles, gender identity, and sexual orientation among transgender individuals. *Feminism and Psychology*, 22, 405-422.

Oliver, P. (1991). „What do girls know anyway?": Rationality, gender and social control. *Feminism and Psychology*, 1, 339-360.

Parent, M. i Moradi, B. (2010). Confirmatory factor analysis of the conformity to Feminine Norms Inventory and development of an abbreviated version: The CFNI-45. *Psychology of Women Quarterly*, 34, 97-109.

Petrassi, D. (2012). 'For me, the children come first': A discursive psychological analysis of how mothers construct fathers' roles in childrearing and childcare. *Feminism & Psychology*, 22, 518–527.

Pichevin, M.F. i Hurtig, M.C. (2007). On the necessity of distinguishing between sex and gender. *Feminism & Psychology*, 17, 447–452.

Pomerantz, S., Raby, R. i Stefanik, A. (2013). Girls run the world?: Caught between sexism and postfeminism in school. *Gender and Society*, 27, 185-207.

Popova, L. (1999). Russian and USA university student's attitudes toward female social roles. *Feminism and Psychology*, 9, 75-88.

Poulin, C. (2007). It made us think differently: Unger's „Toward a redefinition of sex and gender“. *Feminism & Psychology*, 17, 435–441.

Power, C., Cole, E. i Fredrickson, B. (2011). Poor women and the expression of shame and anger: The price of breaking social class feeling rules. *Feminism and Psychology*, 21, 179-197.

Riegle-Crumb, C. i Humphries, M. (2012). Exploring bias in math teachers' perceptions of students' ability by gender and race/ethnicity. *Gender and Society*, 26, 290-322.

Risman, B.J. (2004). Gender as a social structure: Theory wrestling with activism. *Gender & Society*, 18, 429-450.

Risman, B.J. (2009). From doing to undoing: Gender as we know it. *Gender and Society*, 23, 81-84.

Romero, N. (2008). *Femininity, feminine gender role stress, body dissatisfaction, and their relationship to bulimia nervosa and binge eating disorder* (Magistarski rad). Dostupno na: <http://scholar.lib.vt.edu/theses/available/etd-12042008-151142/>. Preuzeto 20.8.2014.

Roothman, B., Kirsten, D. i Wissing, M. (2003). Gender differences in aspects of psychological well-being. *South African Journal of Psychology*, 33, 212-218.

Sánchez-López, M. (2008). The 12-item General Health Questionnaire (GHQ-12): Reliability, external validity and factor structure in the Spanish population. *Psicothema*, 20, 839-843.

Saunders, K. i Kashubeck-West, S. (2006). The relations among feminist identity development, gender-role orientation, and psychological well-being in women. *Psychology of Women Quarterly*, 30, 199–211.

Sevón, E. (2011). „My life has changed, but his life hasn't“: Making sense of the gendering of parenthood during the transition to motherhood. *Feminism and Psychology*, 22, 60-80.

Shea, M., Wong, J., Wang, S., Wang., S., Jimenez, V., Hickman, S. i LaFollette, J. (2013). Toward a constructionis perspective of examining femininity experience: The development and psychometric properties of the Subjective Femininity Stress Scale. *Psychology of Women Quarterly*, xx(x), 1-17. DOI: 10.1177/0361684313509591.

Shields, S.A. (2008). Gender: An intersectionality perspective. *Sex Roles*, 59, 301-311.

Shields, S.A. (2013). Gender and emotion: What we think we know, what we need to know, and why it matters. *Psychology of Women Quarterly*, 37, 423-435.

Shields, S.A., Diccico i E.C. (2011). The social psychology of sex and gender: From gender differences to doing gender. *Psychology of Women Quarterly*, 35, 491-499.

Siderits, M.A., Johannsen, W. i Fadden, T. (1985). Gender, role and power: A content analysis of speech. *Psychology of Women Quarterly*, 9, 439-450.

Sugihara, Y. i Katsurada, E. (2000). Gender-role personality traits in Japanese culture. *Psychology of Women Quarterly*, 24, 309-318.

Tabachnick, B.G. i Fidell, L.S. (2007). Using multivariate statistics. Boston, MA: Pearson Education.

Tang, T.N. i Tang, C.S. (2001). Gender role internalization, multiple roles, and Chinese women's mental health. *Psychology of Women Quarterly*, 25, 181-196.

Taylor, Y. (2011). Intersectional dialogues – a politics of possibility? *Feminism and Psychology*, 21, 211-217.

Tiggemann, M. i Lewis, C. (2004). Attitudes toward women's body hair: Relationship with disgust sensitivity. *Psychology of Women Quarterly*, 28, 381–387.

Toner, B., Tang, T., Ali, A., Akman, D., Stuckless, N., Esplen, M., J., Rolin-Gilman, C. i Ross, L. (2012). Developing a Gender Role Socialization Scale. U: J. Oliffe i L. Greaves, (Ur.), *Designing and conducting gender, sex and health research* (str. 17-39). Thousand Oaks, CA: SAGE Publications, Inc.

Twenge, J.M. (1997). Attitudes toward women, 1970-1995: A meta-analysis. *Psychology of Women Quarterly*, 21, 35-51.

Unger, R. (2007). Afterword: From inside and out: Reflecting on a feminist politics of gender in psychology. *Feminism & Psychology*, 17, 487–494.

Ussher, J. (2010). Are we medicalizing women's misery? A critical review of women's higher rates of reported depression. *Feminism and Psychology*, 20, 9-35.

Van Ommen, C. i Van Deventer, V. (2011). Goldberg's brain and the sex/gender distinction. *Feminism & Psychology*, 22, 145–161.

Van Well, S., Kolk, A.M. i Arrindell, W.A. (2005). Cross-cultural validity of the masculine and feminine gender role stress scales. *Journal of Personality and Assessment*, 84, 271-278.

Vindhya, U. (2007). Quality of women's lives in India: Some findings from two decades of psychological research on gender. *Feminism and Psychology, 17*, 337-356.

West, C. i Zimmerman, D.H. (2009). Accounting for doing gender. *Gender and Society, 23*, 112-122.

Williams, C.L. (2013). The glass escalator, revisited: Gender inequality in neoliberal times, SWS feminist lecturer. *Gender and Society, 27*, 609-629.

Williams, K. (2003). Has the future of marriage arrived? A contemporary examination of gender, marriage, and psychological well-being. *Journal of Health and Social Behaviour, 44*, 470-487.

World Health Organization. (2001). Gender disparities in mental health. Dostupno na: www.who.int/mental_health/media/en/242.pdf. Preuzeto 15.7.2014.

Young, J. (2011). Leadership Styles and Gender Role: Internalization among female managers in the United States. *Advancing Women in Leadership, 31*, 102-112.

Zucker, A. i Ostrove, J. (2007). Meanings of sex and gender for a new generation of feminist psychologists. *Feminism and Psychology, 17*, 470-474.

PRILOZI

SKALA STRESA ZBOG FEMININE RODNE ULOGE

Molimo Vas da pročitate sljedeće tvrdnje te da procijenite koliko su one bile stresne za Vas ukoliko su vam se dogodile ili koliko bi bile stresne za Vas da se dogode u budućnosti. Procjene vršite na skali od 1 (uopće nije stresno) do 6 (jako je stresno).

1. Drugi ljudi procjenjuju da imate višak kilograma.
2. Ne uspijevate ispuniti emocionalne potrebe članova obitelji.
3. Osjećate se manje fizički privlačnom nego ranije.
4. Trudite se biti dobra majka i uspješna na poslu.
5. Drugi vjeruju da ste emocionalno hladna osoba.
6. U seksualnom ste odnosu bez ikakvih obaveza.
7. Kada tražite ljubav od svog partnera on stavlja naglasak na seks.
8. Vaše dijete nije omiljeno u grupi vršnjaka.
9. Nosite kupaći kostim u javnosti.
10. Imate supruga koji je slab i nesposoban.
11. Pazite da vas ne iskoriste dok kupujete kuću ili auto.
12. Imate intimnu vezu koja nije romantična.
13. Niste u mogućnosti promijeniti svoj izgled kako bi ste nekome ugodili.
14. Morate se sami preseliti u novi grad ili mjesto.
15. Cjenkate se s prodavačem prilikom kupnje auta.
16. Pregovarate o cijeni popravka auta.
17. Teži ste od svog partnera.
18. Neobično ste visoki.
19. Na poslu nadgledate starije i iskusnije zaposlenike.
20. Osjećate se kao da vas netko slijedi.
21. Drugi vas smatraju promiskuitetnom.
22. Dok ste sami kod kuće čujete čudne zvukove.
23. Doživljavate neželjene prednosti samo na temelju toga što ste žena.
24. Izgubili ste skrbništvo nad djecom nakon razvoda.
25. Vaš suprug je nezaposlen i ne može na ći posao.

26. Osjećate se prisiljeno na upuštanje u seksualne odnose.
27. Pričate s nekime tko se ljuti na vas.
28. Ulazite u srednju životnu dob i bez partnera ste.
29. Auto vam se pokvario nasred ceste.
30. Imate više seksualnih partnera.
31. Morate se „prodati“ na intervjuu za posao.
32. Primili ste vijest da je opasan kriminalac pobjegao negdje u vašoj okolini.
33. Primili ste nepristojan telefonski poziv.
34. Imate nekoga drugoga tko vam odgaja djecu.
35. Potičete supruga da preuzme odgovornost za odgoj djece.
36. Vraćate se na posao nedugo nakon rođenja djeteta.
37. Jako blizak prijatelj prestane razgovarati s vama.
38. Vaš suprug ne želi razgovarati o problemima u vezi.
39. Otkrili ste da ste dobili 5 kila.

SKALA INTERNALIZACIJE FEMININE RODNE ULOGE

Molimo Vas da pročitate sljedeće tvrdnje i da procijenite u kojoj mjeri se svaka od njih odnosi na Vas u ovom periodu života.

Ponuđeni odgovori znače:

- 1) U potpunosti se ne slažem
- 2) Ne slažem se
- 3) Donekle se ne slažem
- 4) Niti se slažem niti se ne slažem
- 5) Donekle se slažem
- 6) Slažem se
- 7) U potpunosti se slažem

Molimo Vas da za svaku tvrdnju označite samo jedan odgovor. Ne postoje dobri i loši odgovori.

1. Ako ne ostvarim sve što bih trebala osjećam se kao da nisam uspjela.
2. Ako imam nisko samopoštovanje sama sam si tome kriva.

3. Ako ne dobijem ono što trebam to je zato što previše tražim.
4. Važnije je kako izgledam nego kako se osjećam.
5. Osjećam se posramljenom zbog svojih seksualnih želja.
6. Osjećam se kao da uvijek u svom životu moram ostaviti mjesta za brigu o drugima.
7. Nikad neću biti sretna ako ne budem u romantičnoj vezi.
8. U usporedbi s muškarcima manje sam sposobna nositi se sa stresom.
9. Ako se osjećam nesretnom to je zato što sam osoba kojoj je teško udovoljiti.
10. Osjećam se sebičnom ako odvajam vrijeme samo za sebe.
11. Sama sam si kriva ako mi se ne sviđa vlastito tijelo.
12. Ako me drugi ljudi razočaraju to je zato što previše očekujem.
13. Za svoje probleme mogu kriviti samo sebe.
14. Ne mogu se osjećati dobro u vezi sebe osim ako se ne osjećam fizički privlačnom.
15. Ako se ikada osjetim preplavljeno (kao da se previše toga događa), to mora značiti da sam nesposobna.
16. Osjećam kao da moram izgledati fizički dobro čak i ako se ne osjećam dobro.
17. Osjećam kao da su potrebe drugih važnije od mojih potreba.
18. Uvijek se moram truditi izgledati najbolje što mogu neovisno o tome kako se osjećam.
19. Ne osjećam se kao da mogu prekinuti romantičnu vezu čak i kada znam da ta veza nije zadovoljavajuća.
20. Osjećam se kao da nemam pravo tražiti da se moje potrebe zadovolje.
21. Ne volim govoriti lijepe stvari o sebi.
22. Osjećam nezadovoljstvo vlastitim tijelom kada vidim slike žena u medijima.
23. Osjećam da uvijek trebam stavljati emocionalne potrebe svoje obitelji ispred svojih.
24. Osjećam kao da bih trebala biti manje seksualno asertivna (izravna) od muškaraca.
25. Ako dođe do prekida romantične veze obično osjećam da je to moja krivica.
26. Osjećam se krivom ako odvojim vrijeme za sebe.
27. Kad god jedem razmišljam o tome kako će to utjecati na moju tjelesnu težinu.
28. Često se odričem vlastitih želja kako bih usrećila druge ljude.
29. Osjećam se kao da ne mogu otkriti s čime se borim u svom životu.
30. Kada sam u romantičnoj vezi osjećam kao da uvijek moram stavljati partnerove potrebe ispred svojih.

SKALA POZITIVNOG I NEGATIVNOG AFEKTA

Procijenite kako se OBIČNO osjećate. Za svaki pridjev ponuđeni su odgovori koji pokazuju intenzitet osjećaja. Označite samo jedan.

Zainteresirano

Uopće ne 1 2 3 4 5 Jako

Nesretno

Uopće ne 1 2 3 4 5 Jako

Uzbuđeno

Uopće ne 1 2 3 4 5 Jako

Uznemireno

Uopće ne 1 2 3 4 5 Jako

Snažno

Uopće ne 1 2 3 4 5 Jako

Krivo zbog nečeg

Uopće ne 1 2 3 4 5 Jako

Bojim se

Uopće ne 1 2 3 4 5 Jako

Neprijateljski raspoloženo

Uopće ne 1 2 3 4 5 Jako

Poletno

Uopće ne 1 2 3 4 5 Jako

Ponosno

Uopće ne 1 2 3 4 5 Jako

Razdražljivo

Uopće ne 1 2 3 4 5 Jako

Budno

Uopće ne 1 2 3 4 5 Jako

Posramljeno

Uopće ne 1 2 3 4 5 Jako

Nadahnuto

Uopće ne 1 2 3 4 5 Jako

Nervozno

Uopće ne 1 2 3 4 5 Jako

Odlučno

Uopće ne 1 2 3 4 5 Jako

Pozorno

Uopće ne 1 2 3 4 5 Jako

Živčano

Uopće ne 1 2 3 4 5 Jako

Aktivno

Uopće ne 1 2 3 4 5 Jako

Uplašeno

Uopće ne 1 2 3 4 5 Jako

SKALA ZADOVOLJSTVA ŽIVOTOM

Dolje je navedeno pet izjava s kojima se Vi možete slagati ili ne slagati. Procijenite svoje slaganje s izjavom tako da označite odgovarajući broj na skali od 1 do 5 (1 znači Uopće se ne slažem, a 5 U potpunosti se slažem).

1. Moj je život vrlo blizu onome što smatram idealnim.
2. Moji životni uvjeti su izvrsni.
3. Zadovoljna sam svojim životom.
4. Do sada sam ostvarila važne stvari koje želim u životu.
5. Kada bih živjela ispočetka ne bih gotovo ništa promijenila.

UPITNIK OPĆE DOBROBITI-12

Zanima nas kako ste se OPĆENITO osjećali u ZADNJIH NEKOLIKO TJEDANA. Molimo Vas da pročitate pitanja koja slijede i odgovorite tako da označite odgovor koji se najbolje odnosi na Vas.

Pri tome odgovori znače sljedeće:

- 1) Manje nego obično
- 2) Ništa manje nego obično
- 3) Više nego obično
- 4) Puno više nego obično

Jeste li se u posljednjih nekoliko tjedana...

1. Mogli koncentrirati.
2. Ne spavali zbog briga.
3. Bili korisni u određenim stvarima.
4. Donosili neke odluke.
5. Konstantno bili pod pritiskom.
6. Niste mogli svladati teškoće.
7. Uživali u svakodnevnim aktivnostima.
8. Suočavali s problemima.

9. Osjećali nesretno i depresivno.
10. Izgubili povjerenje u samu sebe.
11. Mislili da ste bezvrijedni.
12. Bili sretni.

DEMOGRAFSKE VARIJABLE

Podsjećamo Vas da je ovo istraživanje anonimno te Vas molimo da na sljedeća pitanja odgovorite što iskrenije.

Koliko godina imate?

Koji je Vaš stupanj obrazovanja?

Kakvo je bilo mjesto Vašeg prebivališta do punoljetnosti?

Koji je Vaš bračni status?

Koliko dugo godina živite sa svojim partnerom?

Koliko djece imate?

Kakav je Vaš radni status?

Kakva je veličina Vaših primanja u odnosu na primanja Vašeg partnera?

Smatrate li se religioznom osobom?

Koja je Vaša seksualna orijentacija?

Pripadate li nekoj od ponuđenih etničkih manjina?

Prema Vašem mišljenju kojoj društvenoj klasi pripadate?